

UČINKOVITOST ZAHTJEVA ZA SUĐENJE U RAZUMNOM ROKU U KAZNENOM POSTUPKU U STADIJU RASPRAVE

Pregledni znanstveni rad

UDK 342.722(497.5)

343.131(497.5)

347.992(497.5 Zagreb)

342.565.2(497.5)

Primljeno: 19. kolovoza 2019.

Silvano Radobuljac*

Pravo na suđenje u razumnom roku učestalo je predmet interesa domaćih i inozemnih autora zbog iznimnog značaja toga segmenta u sklopu prava na pošteno suđenje. Gubitak povjerenja u pravosudni sustav kao posljedica povrede prava, unatoč brojnosti radova o predmetnoj tematici, nalaže potrebu permanentnog upozoravanja na problematiku koja u značajnoj mjeri utječe na vladavinu prava, kao i pokušaja iznalaženja konstruktivnih rješenja.

U fokusu razmatranja ovoga rada jest analiza učinkovitosti postojećeg modela zaštite prava na suđenje u razumnom roku u fazi rasprave, centralnog stadija kaznenog postupka, koji za potrebe ovog pregleda sagledavamo od pripremnog ročišta pa do donošenja i otprevka odluke.¹ Pri obradi teme analizira se postupanje u predmetu koji se vodi pred Županijskim sudom u Zagrebu (u daljnjem tekstu: ŽS), kao i postupak pred Ustavnim sudom (u daljnjem tekstu USRH) pokrenut radi preispitivanja mehanizma zaštite prava u konkretnom slučaju. Važnost takva sagledavanja nalazi se u tome što je postupak pred USRH ultimativna mogućnost provjere domaćeg sustava zaštite ljudskih prava, a time i provjere njegove učinkovitosti.

Ključne riječi: kazneni postupak, stadij rasprave, suđenje u razumnom roku, učinkovitost zahtjeva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku

1. UVOD

Sastavnica pravičnog postupka jest i *pravo na suđenje u razumnom roku*.² Njegov značaj proistječe već i iz brojnosti predmeta u kojima su pred Europskim sudom za ljudska prava (u daljnjem tekstu: ESLJP) utvrđene povrede u vezi s čl. 6. Europske konvencije za zaštitu

* Silvano Radobuljac, mag. iur., odvjetnik iz Zagreba, polaznik Poslijediplomskog doktorskog studija iz kaznenopravnih znanosti na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

¹ Rad je fokusiran na razmatranje dužine trajanja postupka u fazi rasprave pred županijskim sudom, čija je dinamika izložena. Predmet razmatranja nije povreda čl. 5. Konvencije, koja se primjenjuje pri razmatranju duljine pritvaranja, premda treba istaknuti da je činjenica pritvaranja od relevantnog značenja pri razmatranju povrede prava na suđenje u razumnom roku.

² Pravo je inkorporirano u čl. 6. st. 1. Konvencije: "Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi ili u slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo protiv njega svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično, javno i u razumnom roku ispita njegov slučaj."

ljudskih prava i temeljnih sloboda (u daljnjem tekstu: Konvencija).³ Konstrukcija tog prava upućuje na to da se radi o pravnom standardu koji obilježava stanovita neodređenost. Ta značajka nalaže potrebu konstruktivnog tumačenja njegova sadržaja, što ujedno omogućuje prilagođavanje okolnostima svakog pojedinog slučaja, međutim istodobno predstavlja i teškoću koja je imanentna svakom tumačenju neodređenog pojma. Normativna neodređenost u sustavu koji ne obiluje kreativnim tumačenjima nameće potrebu uspostavljanja objektivnih kriterija (određivanje rokova), odnosno dosljedne primjene uspostavljene prakse ESLJP-a.

Kazneni se postupak mora provesti bez odugovlačenja. Obveza je sudova i drugih državnih tijela koja sudjeluju u postupku, osobito državnog odvjetništva, da svojim djelovanjem omoguće učinkovito provođenje kaznenog postupka.

Za potrebe ovoga rada sasvim je prikladna definicija učinkovitosti postupka koju je iznio Krapac navodeći *“da je učinkovit onaj pravično provedeni kazneni postupak čije je vrijeme bilo primjereno okolnostima slučaja i u kojem je nadležni sud ispravno razlučio nedužnost od krivnje optuženika te kod potonjeg izrekao zakonsku kaznenu sankciju.”*⁴

U okviru tako iznesene definicije, koja učinkovitost postupka sagledava cjelovito, predmet je interesa rada komponenta vremena kroz koje se postupak provodi. Slijedeći postavke prethodne definicije, može se zaključiti da nije učinkovit kazneni postupak koji nije dovršen u primjerenom vremenu. Osim prava okrivljenika da se kazneni postupak protiv njega provede na način kojim će se na najmanju moguću mjeru svesti neizvjesnost koja je povezana s vođenjem postupka osobito je značajan i interes oštećenika i žrtve da se postupak završi u razumnom roku.⁵ Opći javni interes također je iznimno značajan faktor, koji se prvenstveno ogleda u pravu građana na učinkovito pravosuđe i oživotvorenje načela vladavine prava, suštinske komponente svakog suvremenog demokratskog društva. Pristupom Konvenciji država se obvezala organizirati pravosudni sustav koji omogućava učinkovito ostvarenje prava iz Konvencije, pa tako i prava na suđenje u razumnom roku.⁶ Unatoč evidentnim manjkavostima u organizaciji pravosudnog sustava potrebno je imati u vidu kako bi već i postupanje u skladu s pozitivnim odredbama utjecalo na brzinu provođenja postupka i omogućilo adekvatniju realizaciju proklamiranog prava. Učinkovitost postojećeg sustava moguće je u značajnoj mjeri postići afirmacijom načela odgovornosti u odnosu na sve sudionike postupka, pa se može

³ Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Narodne novine MU br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10).

⁴ Krapac, D., Trajanje kaznenog postupka i pravo na kazneno suđenje u razumnom roku, Zbornik PFZG, vol. 63, br. 1, 2013, str. 5-70.

⁵ Potrebno je napomenuti da je pravo na suđenje u razumnom roku potrebno razlikovati od prava na učinkovitu istragu. U predmetnom kontekstu upozorava se na sinergiju interesa sudionika postupka bez obzira na različitost pristupa.

⁶ *Dobberin* protiv Francuske, presuda br. 13089/87 od 23. 2. 1993. (§ 44.). (Ističe se obveza države da organizira pravosudni sustav na način da sudovi mogu udovoljiti svim zahtjevima koji iz te odredbe proistječu.)

očekivati kako bi postupanje u skladu s tim načelom trebalo biti *conditio sine qua non* učinkovitog i pravičnog pravosudnog sustava.

Iako je općeprihvaćeni dojam da okrivljenici učestalo *opstruiraju* vođenje postupka, u radu se zastupa teza kako je povreda predmetnoga prava odlučujuće determinirana neadekvatnim postupanjem osoba u čijoj je nadležnosti upravljanje kaznenim postupkom.

Ovlasti predsjednika sudskog vijeća, osobito one koje se odnose na organizaciju provođenja rasprave te na discipliniranje sudionika postupka, nameću i potrebu razmatranja njegove odgovornosti u slučajevima povrede prava na suđenje u razumnom roku.

Izostanak ili neadekvatnost mehanizama za ustanovljivanje odgovornosti potrebno je također razmatrati kroz kontekst učinkovitosti sredstva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku.⁷

Zbog dominantne pozicije predsjednika sudskog vijeća teza je ovoga rada da je u toj funkciji sublimirana najveća odgovornost za provođenje zakonitog postupka. Takav pristup ni na koji način ne amnestira ostale sudionike postupka i ne umanjuje njihovu odgovornost.

Nakon sumarnog povijesnog pregleda razvoja modela zaštite prava na suđenje u razumnom roku upozorava se na kriterije koji se uzimaju u obzir pri razmatranju povrede prava.

Nastavno se analizira dinamika postupanja u aktualnom predmetu te se upozorava na indikatore povreda upućivanjem na komparabilne predmete iz prakse ESLJP-a. U konačnici razmatra se učinkovitost mehanizma zaštite prava na suđenje u razumnom roku i nude se određena rješenja koja bi i u okviru postojećeg normativnog sustava mogla pridonijeti realizaciji prava na suđenje u razumnom roku.

2. RAZVOJ MODELA ZAŠTITE PRAVA NA SUĐENJE U RAZUMNOM ROKU

2.1. Općenito

Povijesni aspekt prava na suđenje u razumnom roku nije predmet obrade ovoga rada, međutim potrebno je istaknuti kako je njegov značaj istaknut u brojnim pravnim dokumentima prethodnih razdoblja, od kojih se u gotovo svim radovima spominju Magna

⁷ Vidi: Đurđević, Z., Rekonstrukcija, judicijalizacija, konstitucionalizacija, europeizacija hrvatskog kaznenog procesnog prava V. novelom ZKP/08, HLJKPP, br. 2, 2013, str. 348.

Charta Libertatum⁸ i njezini komentari, u kojima je istaknuto kako kašnjenje u pružanju pravde suštinski znači *odbijanje pružanja pravde*, odnosno antinomiju pravde.

Iz naše pravne povijesti značaj tematike naglašen je primjerice u Lastovskom statutu, koji datira iz 1310. godine. Rješenje iz toga razdoblja moguće je sagledavati i kao smjernicu za određivanje rokova i posljedica u slučaju nepoštovanja prava na suđenje u zadanom vremenskom roku.⁹ I iz odredaba drugih statuta koji su regulirali kazneni postupak na području dalmatinskih općina nesporno je kako se vremenskoj komponenti suđenja pridavalo iznimno značenje.¹⁰

Najznačajniji suvremeni dokument jest Konvencija, čiji se značaj osigurava postojanjem efektivnog mehanizma tumačenja i zaštite proklamiranih prava kroz ESLJP, čije su odluke obvezujuće za sve države potpisnice Konvencije. Djelovanje ESLJP-a, uza sve nedostatke i kritike koji ga prate, i u aktualnom trenutku pokazuje se kao odlučujući faktor u oživotvorenju i razvoju proklamiranih prava.

Iako je u Ustavu iz 1990. godine odredbom čl. 29. st. 1. al. 1. proklamirano pravo na pravično suđenje, vrijeme do pristupa Konvenciji obilježava izostanak efektivnog mehanizama za realizaciju prava na pravično suđenje, pa tako i prava na suđenje u razumnom roku.¹¹ Potrebno je napomenuti kako su u to vrijeme u judikaturi Europske komisije i ESLJP-a razmatranja o suštini i elementima prava na suđenje u razumnom roku u okviru prava na pravičan postupak standardizirana i izražena u mnogobrojnim odlukama.¹² Do ratificiranja Konvencije ta razmatranja nisu imala odjeka u domaćem sustavu. Ustavna odredba razrađena je odredbom čl. 13. Zakona o krivičnom postupku (u daljnjem tekstu ZKP-a), koja bez adekvatnog mehanizma provedbe ostaje bez stvarnog

⁸ Povelja o slobodama i pravima podanika izdana od engleskog kralja Ivana Bez Zemlje 1215. godine.

⁹ Mastilović, B., Pravo na suđenje u razumnom roku – primjena i zapažanja, *Odvjetnik* 1-2, 2008, str. 45-50. „Naredjujemo svi jednoglasno da sve tužbe koje od sada unaprijed budu podnesene ili učinjene pred velmožnim knezom i njegovim sucima ili pred bilo kojom drugom službom valja riješiti u roku od mjesec dana bez obzira koje su vrste te tužbe odnosno zahtjevi. A ako te službe ne riješe te tužbe odnosno zahtjeve u spomenutom roku od jednog mjeseca, neka ih stigne kazna od 5 libara svaku i za svaki prekršaj. Ta globa mora se platiti lastovskoj Komuni. I glede svih tih tužbi i zahtjeva koji ostanu u tom roku neriješeni neka velmožni knez od onih sudaca i drugih službenika koji nisu riješili određenu tužbu u spomenutom roku od mjesec dana, i to presudom na osnovu saslušanja stranaka i njihovih svjedoka uz poštivanje rokova prema običajima i propisima... mora ubrati globu. I ako spomenuti velmožni knez ne bi utjerao tu globu, neka ga stigne kazna od 25 perpera što ih mora platiti dubrovačkoj Komuni.“

¹⁰ Kazneni se postupak vodio koncentrirano i morao je završiti u relativno kratkim rokovima, u Splitu u roku od mjesec dana, a na Braču u roku od tri mjeseca. Na Korčuli je postupak morao biti okončan do izmjene Kurije.

¹¹ Ustav RH (*Narodne novine* br. 56/90), čl. 29. st. 1. al. 1.: „Svatko tko je osumnjičen ili optužen zbog kaznenog djela ima pravo na pravično suđenje pred nadležnim sudom ustanovljenim zakonom.“

¹² Pravo na suđenje u razumnom roku razmatrano je u predmetu *Neumeister protiv Austrije*, presuda br. 1936/63, izvješće Komisije usvojeno 27. svibnja 1966. Ta iznimno značajna i interesantna odluka, kako u odnosu na meritum tako i u pogledu stavova iznesenih u izdvojenim mišljenjima, ujedno upućuje na neprihvatljivu inertnost domaćih pravosudnih tijela i općenito pravne struke u zaštiti i realizaciji proklamiranih prava.

značaja za okrivljenika.¹³ Nomotehnički se to pravo štiti i odredbom čl. 10. ZKP-a (NN 110/97), međutim još uvijek bez djelotvornog mehanizma za ostvarenje toga prava.¹⁴

2.2. Konstitucionalizacija prava na suđenje u razumnom roku

Izmjenama Ustava 2000. godine pravo na suđenje u razumnom roku izrijeком ulazi u tekst Ustava.¹⁵ Unatoč konstitucionalizaciji prava na suđenje u razumnom roku pravni sustav ne predviđa učinkovit mehanizam za zaštitu prava i odštetu u slučaju povrede iako se iz brojnih odluka ESLJP-a koje su se odnosile na tu materiju dalo naslutiti kako je pitanje vremena kada će zahtjevi za realizaciju prava biti usmjereni prema Strasbourgu. Predmetna situacija upozoravala je ne samo na problematiku zakonodavstva već, što je mnogo značajnije, i na inertnost pravne struke u sagledavanju i iznalaženju rješenja u cilju učinkovitog promicanja i zaštite prava na pravično suđenje. Takvu je situaciju možda najočitiše opisao bivši sudac Ustavnog suda Aldo Radolović.¹⁶ Prethodno je, prije izmjena Ustava kojima je pravo na suđenje u razumnom roku izrijeком uvedeno u Ustav, Ustavnim zakonom o USRH, koji je Zastupnički dom Hrvatskog sabora usvojio na sjednici 24. rujna 1999. godine (NN 99/99), omogućeno razmatranje povrede prava na suđenje u razumnom roku i prije okončanja postupka u kojem je povreda počinjena.¹⁷ Takvo je rješenje, zbog diskrecijske naravi odlučivanja USRH, ocijenjeno kao nedjelotvorno sredstvo zaštite proklamiranog prava u skladu s postojećom razinom zaštite pred ESLJP-om. Iz toga vremena datira i iznimno značajna odluka u predmetu *Kudla protiv Poljske*,¹⁸ kojom je ustanovljena obveza država da u skladu s odredbom čl. 13. Konvencije osiguraju djelotvorno pravno sredstvo radi realizacije proklamiranih prava, pa tako i prava na suđenje u razumnom roku. Može se ustvrditi da je odluka svojevrsna refleksija iznimnog opterećenja ESLJP-a predmetima iz područja povrede prava na suđenje u razumnom roku i nastojanja da se smanji priliv inzistiranjem na obvezi država članica da u okviru svojih

¹³ Zakon o krivičnom postupku, pročišćeni tekst (Narodne novine br. 34/93), čl. 13.: "Sud je dužan nastojati da se postupak provede bez odugovlačenja i onemogućiti svaku zloupotrebu prava što pripadaju osobama koje sudjeluju u postupku."

¹⁴ Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine 110/97): "Okrivljenik ima pravo da u najkraćem roku bude izveden pred sud te oslobođen optužbe ili osuđen u skladu sa zakonom. Trajanje pritvora mora biti svedeno na najkraće nužno vrijeme. (2) Sud je dužan postupak provesti bez odugovlačenja i onemogućiti svaku zloupotrebu prava što pripadaju sudionicima u postupku."

¹⁵ Čl. 29. st. 1. Promjene Ustava RH, koju je donio Zastupnički dom Hrvatskoga državnog sabora na sjednici 9. 11. 2000. (NN 113/2000 – pročišćeni tekst u 124/00). Čl. 10. Odluke o proglašenju promjene Ustava: "Svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično i u razumnom roku odluči o njegovim pravima i obvezama, ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela."

¹⁶ Radolović, A., Zaštita prava na suđenje u razumnom roku. Realna mogućnost, (pre)skupa avantura ili utopija?, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 29, br. 1, 2008, str. 277-315. "U odnosu na institut zaštite prava na suđenje u razumnom roku valja reći da ga nisu iznjedrile domaća znanost i praksa. Institut je uvezen, posuđen, gotovo nametnut, i ta činjenica mora zabrinuti sve nas koji se bavimo znanošću i praksom."

¹⁷ Ustavni zakon o Ustavnom sudu RH (Narodne novine 99/99), čl. 59. st. 4.: "Ustavni sud iznimno može pokrenuti postupak po ustavnoj tužbi i prije negoli je iscrpljen pravni put ako utvrdi da je potpuno razvidno da se pobijanim aktom, odnosno nedonošenjem akta u razumnom roku grubo vrijeđaju ustavna prava ili slobode i da bi nepokretanjem postupka za podnositelja tužbe mogle nastupiti teške i nepopravljive posljedice."

¹⁸ *Kudla protiv Poljske*, 30210/96, ECHR 2000-XI, presuda Velikog vijeća od 26. listopada 2000.

sustava osiguraju učinkovito pravno sredstvo za rješavanje te problematike. Sagledavanje stavova iznesenih u tom predmetu trebalo je biti indikativno u odnosu na neprimjerenost postojećeg modela zaštite prava te ujedno i poticajno za iznalaženje učinkovitog sredstva, međutim to se nije dogodilo. Promjene su slijedile isključivo pod utjecajem utvrđivanja povreda konvencijskih prava od strane ESLJP-a. Usklađivanje pravnih instituta i prilagođavanje prakse bilo je moguće uz minimalan napor, uz uvažavanje i implementaciju stavova koji su izneseni u brojim odlukama kako prije ratifikacije Konvencije tako i nakon njezina preuzimanja u pravni poredak RH, pa je propuštanje te prigode potvrda tromosti i indiferentnosti pravosudnog sustava.¹⁹

Učinkovitost mehanizma zaštite u kojem je USRH primjenom diskrecijskog kriterija odlučivao o povredi prava na suđenje u razumnom roku prvi je put u odnosu na RH razmatrana u predmetu *Horvat protiv Hrvatske*.²⁰ U tom je predmetu ocijenjeno da postupanje u skladu s odredbom čl. 59. st. 4. Ustavnog zakona ne predstavlja djelotvorno pravno sredstvo te je, osim povrede čl. 6. Konvencije, utvrđena i povreda čl. 13.

Prvi predmet iz kaznenopravne materije protiv Republike Hrvatske koji se odnosio na problematiku suđenja u razumnom roku bio je *Camasso protiv Hrvatske*.²¹ Budući da u trenutku dovršenja postupka još nije došlo do izmjene Ustavnog zakona, ESLJP je ocijenio kako u hrvatskom pravnom sustavu nije bilo djelotvornog mehanizma u odnosu na povredu prava na razuman rok.²²

2.3. Izmjena modela zaštite prava na suđenje u razumnom roku Ustavnim zakonom iz 2002. godine

Pod izravnim utjecajem odluka ESLJP-a Ustavnim zakonom o izmjenama i dopunama Ustavnog zakona o USRH omogućeno je podnošenje ustavne tužbe temeljem čl. 63. st. 1 Ustavnog zakona o USRH na način koji je anulirao diskrecijsko pravo u odnosu na pokretanje postupka.²³ Ustavna tužba u tom je modelu jedino pravno sredstvo za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku. Iako su izmjene ustanovile model koji je ocijenjen kao učinkovito pravno sredstvo za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku, ubrzo se

¹⁹ Opširnije o razvoju prava na suđenje u razumnom roku vidi Uzelac, A., O razvoju pravnih sredstava za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku – afirmacija ili kapitulacija u borbi za djelotvorno pravosuđe?, Zbornik PFZG, vol. 62, br. 1-2, 2012, str. 359-396; Uzelac, A., Legal Remedies for the Violations of the Right to a Trial Within a Reasonable Time in Croatia: in the quest for the holy grail of effectiveness, RePro, vol. 35, br. 180, 2010, str. 159-193.

²⁰ Presuda br. 51585/99 od 26. 7. 2001. (Zahtjev podnesen 20. 4. 1999.)

²¹ Presuda br. 15733/02 od 13. 1. 2005. Protiv podnositelja zahtjeva vodio se postupak pred Županijskim sudom u Bjelovaru zbog kaznenog djela ubojstva. Postupak je počeo 6. 11. 1994., kada je podnositelj uhićen, a dovršen je 28. 8. 2001., nakon što je dva puta ukidana presuda Županijskog suda. (Ukupna dužina postupka šest godina i 11 mjeseci, razdoblje za razmatranje od 6. 11. 97. – tri godine, 11 mjeseci i dva dana).

²² Sud je ocijenio kako je podnositelju povrijeđeno pravo, prvenstveno stoga što je žalbeni postupak trajao više od tri godine, ne prihvaćajući obrazloženje Vlade kako je VSRH davao prvenstvo predmetima u kojima su okrivljenici bili u pritvoru (§ 37.). Pri donošenju odluke sud se pozvao na odluku u predmetu *Eckle protiv Njemačke* od 15. 7. 1982., serija A, br. 51, str. 37 (§ 84.).

²³ Izmjene i dopune iz 2002. objavljene su u Narodnim novinama br. 29/2002. Na snagu su stupile 15. ožujka 2002.

pokazalo kako primijenjeno rješenje nije dugoročno održivo. Izvješće USRH broj U-X-835/2005²⁴ upozorilo je na ozbiljnost problema u pravosuđu u odnosu na realizaciju prava na suđenje u razumnom roku i na neadekvatnost primijenjenog modela.²⁵

2.4. Izmjena modela zaštite prava na suđenje u razumnom roku Zakonom o sudovima iz 2005. i 2013. godine

Inicijativa USRH dovela je do uvođenja drugačijeg modela zaštite. Zakonom o sudovima (u daljnjem tekstu: ZS) uveden je novi mehanizam zaštite prava, *zahtjev za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku*, koji se podnosi neposredno višem sudu.²⁶ Protiv prvostupanjskog rješenja bilo je moguće podnijeti žalbu VSRH.²⁷ Ustavna tužba mogla se podnijeti protiv odluke VSRH.

Tijekom 2013. godine uveden je potpuno novi model zaštite prava, koji se sastoji od dvije odvojene faze.²⁸ Iniciranje postupka omogućeno je kroz institut zahtjeva za zaštitu prava koji se podnosi sudu pred kojim je u tijeku postupak, a postupak isplate primjerene naknade pokreće se podnošenjem zahtjeva za isplatu višem sudu u slučaju prekoračenja roka.²⁹ Podnošenje ustavne tužbe moguće je nakon prethodnog korištenja svih dostupnih mehanizama za zaštitu prava.³⁰ Odlučujuća je razlika u tome što se u prethodnom modelu

²⁴ Objavljeno u Narodnim novinama br. 30/05.

²⁵ U izvješću je, između ostalog, navedeno: "Ustavni sud je 2004. godine riješio 542 ustavne tužbe zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku te je u 50,74 posto riješenih predmeta utvrdio povredu prava na suđenje u razumnom roku.

Uprkos rezultatima u rješavanju te vrste ustavnih tužbi, međutim, USRH je iz ranijih godina prenio u 2005. godinu 965 neriješenih ustavnih tužbi zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku. Zbog činjenice da se pred hrvatskim sudovima nalaze brojni neriješeni predmeti može se očekivati da će i dalje rasti broj ustavnih tužbi zbog povrede tog prava.

Ukupna opterećenost USRH, a posebno njegova opterećenost ustavnim tužbama, od kojih broj onih u svezi s pravom na suđenje u razumnom roku progresivno raste, ozbiljno ugrožava mogućnost USRH da na primjereni način i u razumnim rokovima ostvaruje svoje nadležnosti, osobito one u svezi s ocjenjivanjem ustavnosti zakona te ustavnosti i zakonitosti drugih propisa, što je njegova temeljna nadležnost."

²⁶ Vidi Zakon o sudovima, Narodne novine br. 150/2005, od 21. prosinca 2005. (Zakon je stupio na snagu 29. prosinca 2005.). Izmjene i dopune objavljene su u Narodnim novinama br. 16/2007 i 113/2008.

²⁷ Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima (NN 153/09) uvedena je mogućnost podnošenja žalbe protiv rješenja Vrhovnog suda o kojem je odlučivalo tročlano sudsko vijeće.

²⁸ Vidi Zakon o sudovima (Narodne novine broj 28/13).

²⁹ O zahtjevu odlučuje predsjednik suda u roku od 60 dana i u slučaju osnovanosti zahtjeva određuje rok, u pravilu ne dulji od šest mjeseci. Ukoliko se zahtjev odbije, žalba se podnosi predsjedniku neposredno višeg suda, odnosno tročlanom vijeću ukoliko se pobija rješenje predsjednika VSRH.

Ako sud ne riješi predmet u roku koji mu je određen, stranka može neposredno višem sudu u daljnjem roku od šest mjeseci podnijeti zahtjev za isplatu primjerene naknade zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku. Neposredno viši sud dužan je o podnesenom zahtjevu odlučiti u roku od šest mjeseci. Ako utvrdi da je osnovan, u svojem rješenju određuje rok u kojem sud pred kojim je postupak u tijeku mora riješiti predmet te primjerenu naknadu koja pripada podnositelju zbog povrede njegova prava na suđenje u razumnom roku. Ukupno određena primjerena naknada u jednom predmetu ne može iznositi više od 35 000 kuna. Protiv rješenja o zahtjevu za isplatu primjerene naknade može se podnijeti žalba VSRH.

³⁰ O mogućnosti podnošenja ustavne tužbe USRH je zauzeo stajalište u odluci U-III-A-322/2014 od 23. 12. 2014. (NN br. 8/15).

istovremeno odlučivalo o kompenzaciji u slučaju ustanovljavanja povrede prava. Ta je različitost od značaja i za razmatranje učinkovitosti pravnog sredstva.

3. KRITERIJI ZA UTVRĐIVANJE POVREDE PRAVA NA SUĐENJE U RAZUMNOM ROKU

3.1. Općenito

Razumni je rok pravni standard, numerički neoodređen, što stvara određene teškoće pri ocjeni nerazumnosti trajanja postupka, pa je postojanje objektivnih kriterija nužno radi onemogućavanja arbitrarnog pristupa i ujednačavanja prakse. Određenje razumnog vremena provodi se kazuistički, uzimanjem u obzir relevantnih okolnosti i njihovim razmatranjem u skladu s prihvaćenim kriterijima. Iz odluka ESLJP-a ne proistječu konkretni rokovi čije bi prekoračenje omogućilo utvrđenje o povredi prava, međutim iz njih je moguće utvrditi standarde koji se primjenjuju pri razmatranju dužine trajanja postupka.³¹ Izostanak određenih rokova nameće potrebu utvrđivanja odrednica koje se mogu sagledati pregledom sudske prakse.

Analizom prakse ESLJP-a može se s popriličnom sigurnošću ustanoviti da i u tzv. složenim predmetima postupanje sudova u rokovima od više od pet godina kroz jednu sudsku instancu uglavnom biva ocijenjeno kao povreda prava na suđenje u razumnom roku.³²

U domaćoj sudskoj praksi bila su uobičajena utvrđenja da povreda prava nije počinjena ukoliko je postupak kroz pojedinu fazu vođen u vremenskom periodu do tri godine. Takvi pristupi ne omogućavaju zaštitu prava budući da ne uzimaju u obzir specifične okolnosti svakog pojedinog slučaja te *prima facie* nisu prihvatljivi. Naime sasvim je moguće da se pojedini slučajevi dovršavaju u okvirima tako postavljenih rokova, a da se zbog jednostavnosti predmeta ne može prihvatiti zaključak kako se radi o poštovanju prava na suđenje u razumnom roku. Po tako primijenjenom modelu i najjednostavniji kazneni predmet bilo bi prihvatljivo rješavati kroz vremenski period od šest godina u dvije instance, što je notorno neprihvatljivo. Uostalom, s obzirom na konstantan razvoj sudske prakse može se istaknuti kako je *kriterij od tri godine* za svaku od faza predmeta *zastario*, odnosno kako ne odražava realitet odlučivanja ESLJP-a, a osobito kako ne odražava potrebe objektivnog sagledavanja razumnosti trajanja sudskih postupaka.

Postavljanje orijentacijskih rokova rješavanja predmeta omogućilo bi ujednačavanje sudske prakse, a značaj tako postavljenih rokova trebalo bi sagledavati kroz snažnu indikaciju povrede prava u slučaju prekoračenja rokova. Prihvatljivost prekoračenja takvih rokova morala bi se temeljiti na izrazitoj kompleksnosti slučaja ili na utvrđenju

³¹ Vidi: Frédéric Edel (2007), Council of Europe Publishing: The length of civil and criminal proceedings in the case-law of the European Court of Human Rights, Human rights files, no. 16.

³² Vidi: Marc Henzelin, Héloïse Rordorf, When does the length of criminal proceedings become unreasonable according to the European Court of Human Rights?, New Journal of European Criminal Law, vol. 5, issue 1, 2014.

zlorporaba prava od strane okrivljenika, odnosno na postojanju okolnosti koje dovode do objektivne nemogućnosti urednog postupanja. Postojanje takvih okolnosti trebalo bi adekvatno obrazložiti. Sasvim su nedostatne puke konstatacije kako se radi o kompleksnom pravnom predmetu ili zlorporabi prava, koje su uobičajene u odlukama kojima se ne uvažavaju zahtjevi za zaštitu prava na postupanje u razumnom roku.

Model koji se temelji na određivanju okvirnog vremena za postupanje u domaćoj pravnoj literaturi razmatrao je Radolović, doduše, u odnosu na zaštitu u segmentu građanskog postupka.³³ Iako se radi o različitim postupcima, nema zapreke da se takav pristup primijeni i u kaznenim predmetima.

Razmatranje prakse ESLJP-a nužno je iz više razloga. Konvencija ima izravnu primjenu u pravnom poretku RH, pa uvid u praksu suda tumača Konvencije omogućuje postupanje u okviru dosegnutih standarda.³⁴ U ovom trenutku tumačenja domaćih sudova ne omogućavaju bolju zaštitu prava na suđenje u razumnom roku te je inzistiranje na kriterijima Europskog suda nužno. Pri tome treba imati u vidu kako ESLJP pri tumačenju Konvencije primjenjuje evolutivni pristup, što podrazumijeva nužnost aktivističkog pristupa pri tumačenju modaliteta zaštite proklamiranih prava. U razvoju zaštite toga prava u praksi su se standardizirali kriteriji koji se primjenjuju pri procjeni razumnosti trajanja postupka.

Osnovni su kriteriji složenost predmeta, ponašanje podnositelja zahtjeva te ponašanje nadležnih tijela. Uz te kriterije primjenjuje se i kriterij značaja predmeta za podnositelja.³⁵ Možda najbolji opis tog kriterija proistječe iz izdvojenog mišljenja suca M. Zekija sadržanog u predmetu *Neimeister protiv Austrije*.³⁶

Prije razmatranja kriterija koji se primjenjuju značajno je upozoriti na to da se za početak roka razmatranja uzima trenutak službene obavijesti okrivljeniku da je počinio kazneno djelo. Pri tome nije nužno da je okrivljenik formalno obaviješten o pokretanju postupka, već je odlučujuća njegova materijalna pozicija, odnosno stanje slijedom kojega je moguće racionalno zaključiti kako ga autoritarne vlasti smatraju počiniteljem.³⁷

³³ Radolović, op. cit. (bilj. 14). U radu se predlaže „formula“ po kojoj bi prvostupanjski postupak trebao trajati do godine dana, žalbeni postupak šest mjeseci, revizija, odnosno ustavna tužba tri mjeseca te tri mjeseca ovrha. Nažalost, takav pristup nije zaživio u praksi ni u modificiranim rokovima. Treba istaknuti kako pregledom odluka Ustavnog suda nije pronađena odluka u kojoj bi autor u svojstvu suca Ustavnog suda izdvojio mišljenje u skladu sa stavovima objavljenima u radu.

³⁴ Potrebu usklađivanja s Konvencijom i s presudama ESLJP-a naglašava i Đurđević. Z., op. cit. (bilj. 12), str. 315-362.

³⁵ Sud pod tim kriterijem učestalo upozorava na osjećaj nesigurnosti, primjerice u *Grigoryan protiv Armenije*, presuda br. 3627/06 od 10. 7. 2012. (§ 129.).

³⁶ *Neimeister protiv Austrije*, presuda br. 936/63 od 27. 6. 1968. U izdvojenom mišljenju ističe se kako je neprihvatljivo držati nekoga u neizvjesnosti kroz period od sedam godina i više te da se tako stvorena nesigurnost odražava na okrivljenika i njegovu obitelj kako u poslovnom tako i u društvenom smislu.

³⁷ *Eckle protiv Njemačke*, presuda br. 8130/78 od 15. 7. 1982. (§ 73.). Novija praksa *Todorov protiv Ukrajine*, br. 16717/05 (§ 84.). U odluci se poziva na tzv. test „znatne pogođenosti“ situacije okrivljenika.

Premda se pri razmatranju povrede razumnog roka pristupa kazuistički, bez vremenski određenih granica unutar kojih bi predmeti trebali biti riješeni, iz prakse ESLJP-a moguće je sagledati vremenske granice izvan kojih postoji snažna indikacija povrede prava na suđenje u razumnom roku. Kao što je prethodno istaknuto, sagledavanje sudske prakse ESLJP-a³⁸ nameće zaključak da suđenja koja traju više od pet godina upućuju na postojanje snažne pretpostavke povrede prava.³⁹ Posljedica je takva pristupa u obvezi države da dokaže postojanje razloga slijedom kojih bi dužina takva suđenja mogla biti smatrana razumnom. Značajno je napomenuti kako se u takvim slučajevima uobičajeno radi o predmetima koji su procesuirani kroz više sudskih instanci.⁴⁰

3.2. Složenost predmeta

Složenost predmeta sama po sebi ne može opravdati duljinu postupka.⁴¹

Složenost obuhvaća pravnu, činjeničnu i proceduralnu složenost. Pri razmatranju složenosti u obzir se primjerice uzima broj optuženih osoba, broj optužbi i njihova narav, volumen predmeta, broj svjedoka, eksperata, broj održanih ročišta, potreba komunikacije s drugim sudovima, potreba suradnje s trećim državama i sl.⁴² Za ilustraciju toga kriterija i moguće usporedbe referira se na ranije spomenuti predmet *Todorov*, u kojem je bilo više od 30 optužbi u odnosu na 19 osoba.⁴³ Tijekom postupka održano je više od 160 ročišta u prvostupanjskom postupku koji je trajao tri godine i u kojem je napisana presuda koja sadrži više od 200 stranica.⁴⁴ U takvoj procesnoj situaciji utvrđena je povreda prava budući da je postupak u dvije instance vođen šest godina i sedam mjeseci. Predmetni je

³⁸ Vidi bilješku 32.

³⁹ U predmetu koji se vodi pred Općinskim kaznenim sudom u Zagrebu, posl. br. K-61/19, odbijen je zahtjev za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku iako je razmatrano vrijeme postupanja od listopada 2011. do odlučivanja o zahtjevu 8. svibnja 2019. (vremenski period od sedam godina i sedam mjeseci). U situaciji u kojoj se postupak ponavlja zbog počinjenih bitnih povreda određaba kaznenog postupka, unatoč znatnom proteku vremena, predsjednik suda smatra kako ne postoje razlozi za udovoljavanje zahtjevu i određivanje roka za dovršetak postupka. Komparacija s predmetom koji je naveden pod t. 34. upućuje na potrebu kritičkog preispitivanja stava predsjednika suda.

⁴⁰ U predmetu *Getimis protiv Grčke*, presuda br. 58040/09 od 10. 1. 2012., ustanovljeno je da je period suđenja kroz dvije sudske instance u trajanju od sedam godina i četiri mjeseca nerazuman. Predmet ima karakteristike složenosti, ukupno je optuženo 18 osoba, u postupku je ispitivan velik broj svjedoka i razmatrana je opsežna dokumentacija.

⁴¹ *Grigoryev protiv Rusije*, presuda br. 22663/06 od 23. 10. 2012. (§ 93.). "Sud je prihvatio da je predmet bio prilično složen, ali je utvrdio da ta okolnost sama po sebi nije dovoljna za objašnjenje duljine postupka."

⁴² Problematiziranje brzine suđenja odavno je prisutno u većini pravosudnih sustava. Pri pokušaju iznalaženja rješenja nastoje se utvrditi korelacije između određenih parametara i vremena suđenja. U odnosu na utjecaj broja okrivljenika upozorava se na istraživanje objavljeno u Mary Lee Luskin, Robert C. Luskin, *Why So Fast, Why So Slow: Explaining Case Processing Time*, 77 J. Crim. L. & Criminology 190 (1986). U radu je navedeno kako se može pretpostaviti da će se vrijeme obrade predmeta produžiti za prosječno sedam dana u odnosu na svakog dodatnog optuženika. Iako je očito da broj okrivljenika ima utjecaj na dužinu suđenja, taj je kriterij potrebno objektivno sagledati. S obzirom na nesporan utjecaj na dužinu suđenja neprihvatljivo je da se primjenom tog kriterija konvalidira povreda prava na suđenje u razumnom roku bez argumentiranog obrazloženja tog kriterija i njegova utjecaja.

⁴³ Vidi bilješku 32.

⁴⁴ Ibid.

slučaj komparabilan s predmetom u povodu kojega je donesena odluka USRH koja je predmet razmatranja.

3.3. Ponašanje podnositelja

Okrivljenik se u kaznenom postupku može koristiti svim raspoloživim pravnim sredstvima radi ostvarenja svojih interesa. Korištenje legitimnih mogućnosti utječe na duljinu trajanja postupka, međutim dok okrivljenik ne ulazi u zonu zlouporabe prava, njegovo postupanje ne bi trebalo utjecati na odluku o osnovanosti zahtjeva za zaštitu prava.⁴⁵ Pri tome je potrebno imati u vidu kako službene osobe imaju efektivne mehanizme za suzbijanje zlouporabe prava sudionika u postupku, tako da eventualnu zlouporabu mogu adekvatno sankcionirati i prevenirati eventualne daljnje zlouporabe prava. Izbjegavanje sudskog postupka, primjerice u slučaju neopravdanog nepristupanja na ročišta ili bijega, ima utjecaj pri razmatranju duljine trajanja postupka. Vrijeme kroz koje okrivljenik izbjegava sud ne može biti pripisano državnim tijelima i utjecati na neosnovanost dužine trajanja postupka.⁴⁶

Korištenje instituta *zahtjeva za izuzeće* često se navodi kao razlog kašnjenja u postupanju. Podnošenje zahtjeva za izuzeće može se ocijeniti kao zlouporaba prava ukoliko zahtjevi za otklon od suđenja nisu temeljeni na objektivnim okolnostima. Vrijeme koje je utrošeno za odlučivanje o očito neosnovanim zahtjevima opravdano se ne treba uzimati kao razdoblje kašnjenja koje se može pripisati državnim organima. Međutim potrebno je imati u vidu da u redovito provedenoj proceduri za rješavanje zahtjeva nije opravdano očekivati kako bi takvi manevri mogli značajnije utjecati na dužinu trajanja postupka, poglavito kada se ima u vidu mogućnost uskrate korištenja prava.

Pri razmatranju ponašanja okrivljenika i drugih osoba čije ponašanje utječe na tijek trajanja postupka treba razmatrati i obveze državnih tijela koje se odnose na sprečavanje zlouporaba. Efektivnost provođenja tih mjera trebala bi biti relevantna pri odlučivanju o povredi prava.⁴⁷

Učestalo se upućuje na to da su promjene branitelja uobičajeni način odugovlačenja postupka. Budući da pravo na angažiranje branitelja po slobodnom izboru spada u iznimno značajna prava okrivljenika pri reguliranju takvih situacija, potrebno je postići

⁴⁵ U predmetu *Lavents protiv Latvije*, presuda br. 58442/00 od 28. 11. 2002. (§ 101.), istaknuto je da legalne procedure (zahtjevi za izuzećem) ne mogu biti korištene protiv okrivljenika pri razmatranju kašnjenja sa suđenjem te se ističe da država mora organizirati sudski postupak na način koji omogućava postupanje u razumnom vremenu i u situacijama kada okrivljenik koristi sve dostupne proceduralne mogućnosti.

⁴⁶ U presudi *Vayic protiv Turske*, presuda br. 18078/02 od 20. 6. 2006. (§ 44.), istaknuto je da se podnositelj ne može pozivati na period kroz koji je bio u bijegu i nastojao izbjeći pravdi u svojoj državi. Sud je mišljenja da bijeg optužene osobe ima određene posljedice na opseg jamstva koje pruža čl. 6. st. 1. Konvencije s obzirom na trajanje postupka.

⁴⁷ Temeljem čl. 11. st. 2. ZKP-a (NN 152/08) sud je u dužan onemogućiti svaku zlouporabu prava koja pripadaju sudionicima u postupku, a temeljem st. 3. u obvezi je uskratiti pravo na radnju osobi koja svojom radnjom očigledno zloupotrebljava zakonsko pravo.

balans koji će zadovoljiti interese okrivljenika i spriječiti zlouporabu prava. Sprečavanje zlouporabe i odugovlačenja postupka moguće je osigurati postavljanjem branitelja po službenoj dužnosti unatoč tomu što okrivljenik ima branitelja po izboru. Takva rješenja kao odraz uočavanja zlouporaba prava pojavljuju se 2002. godine.⁴⁸ Onemogućavanje zlouporabe prava na formalnu obranu u važećem se zakonu također temelji na mogućnosti postavljanja odvjetnika po službenoj dužnosti.⁴⁹ Obveza suda da onemogućava zlouporabu prava manipulacijama pravom na formalnu obranu ne podrazumijeva mogućnost suda da intervenira u odnos između okrivljenika i branitelja na način da uskrati pravo okrivljenika na opoziv punomoći.⁵⁰ Pogrešne intervencije izravno utječu na pravičnost postupka i mogu dovesti do potrebe ponavljanja cjelokupnog postupka.

Tijekom pisanja ovog rada iznimnu pozornost javnosti privukao je predmet koji se vodio pred Općinskim sudom u Zadru u kojemu je optuženik pušten na slobodu zbog isteka maksimalnog trajanja istražnog zatvora.⁵¹ Instrumentarij koji je sudu na raspolaganju za predmetnu situaciju predviđen je u ZKP-u i njegova adekvatna primjena omogućila bi dovršetak prvostupanjskog postupanja prije isteka vremena u kojemu je moguće odrediti istražni zatvor. Osim u već naznačenim odredbama mehanizam zaštite sadržan je i u odredbi čl. 397. ZKP-a.⁵² Potpuno je neprihvatljivo da se, uz pozivanje na razumljivu reakciju javnosti, postojećoj problematici pristupa na način koji je moguće smatrati populističkim, sa svrhom koja ne ide u prilog objektivnom sagledavanju problematike i iznalaženju adekvatnih rješenja.⁵³ Kao što je istaknuto, instrumentarij za takve situacije postoji te je potrebno ustrajati na adekvatnoj provedbi postojećih zakonskih odredbi, a

⁴⁸ ZKP (NN 62/03 – pročišćeni tekst, sadrži izmjene objavljene u 58/02), čl. 65. st. 6. “Ako sud ocijeni da se postupcima okrivljenika ili branitelja odugovlači kazneni postupak, na prijedlog predsjednika vijeća, predsjednik suda postaviti će branitelja i po službenoj dužnosti za daljnji tijek postupka do pravomoćnosti presude.”

Čl. 67. st. 1. “Umjesto postavljenog branitelja okrivljenik može sam uzeti drugog branitelja. U tom slučaju postavljenom branitelju prestaju prava i dužnosti u postupku, osim ako je na glavnoj raspravi očito da je okrivljenik uzео drugog branitelja radi odugovlačenja postupka.”

⁴⁹ ZKP/08, čl. 68. st. 5. „Okrivljenik uvijek može opunomoćiti drugog izabranog branitelja. Ako sud utvrdi da radnjom otkaza punomoći okrivljenik namjerno odugovlači kazneni postupak, odredit će mu rok da uzme novog branitelja te ga upozoriti da će nakon proteka roka postupiti prema odredbama članka 11. stavka 5. ovog Zakona.“

⁵⁰ U postupku koji se vodio pred Županijskim sudom u Zagrebu pod brojem K-Us-27/14 okrivljenik je otkazao punomoć svojem odvjetniku, a sud je donio rješenje kojim je zabranio otkazivanje punomoći i naložio odvjetniku da protivno volji okrivljenika prisustvuje raspravi. VSRH je rješenjem Kž-Us-77/15 od 9. lipnja 2015. godine prihvatio žalbu okrivljenika i ukinuo rješenje kojim mu je uskraćeno pravo na opoziv punomoći. U obrazloženju je istaknuto kako sud nema ovlast intervenirati u slobodan izbor branitelja i naznačeno je kako u takvim situacijama sud može prevenirati eventualne zlouporabe postavljenjem branitelja po službenoj dužnosti.

⁵¹ U medijima poznat kao slučaj „Daruvarac“ – okrivljenik je zbog isteka roka od šest mjeseci pušten iz istražnog zatvora 14. 12. 2018.

⁵² Predviđena je mogućnost izricanja novčane kazne do 50 000 kuna protiv osobe čiji su postupci očito usmjereni na odugovlačenje kaznenog postupka.

⁵³ Ured Predsjednice RH odaslao je medijima izjavu sljedećeg sadržaja: “Država koja nije u stanju stvoriti uvjete da se presuda za brutalno nasilje nad ženom donese u primjerenom roku i u kojoj ne postoje zaštitni mehanizmi da se spriječi manipuliranje proceduralnim pravilima, ima ozbiljan problem.” Ministar pravosuđa, po medijskim izvješćima, najavljuje proceduralne promjene čija bi svrha bila onemogućavanje zlouporaba prava.

korektivne izmjene trebaju biti utemeljene na stručnoj analizi i promišljanjima koja nadilaze dnevnopolitičke potrebe.⁵⁴

3.4. Ponašanje nadležnih vlasti

3.4.1. Potreba evaluacije rada sudaca kroz mehanizam zaštite prava

Osobe koje imaju mogućnost kontroliranja procesa *u obvezi su* postupati na način koji omogućava primjenu zakonskih odredbi i ostvarenje zajamčenih prava. Evaluiranje njihova postupanja nužno je radi utvrđenja je li u konkretnom slučaju došlo do povrede prava. Ta bi evaluacija trebala biti izražena u svakoj odluci kojom se odlučuje o zahtjevu za zaštitu prava. Osim za primjenu u konkretnom slučaju rezultati evaluacije trebali bi biti relevantni i za profesionalni status osoba koje svojim aktivnostima uzrokuju povrede prava. Takav pristup znatno bi utjecao na ponašanje osoba koje su odgovorne za primjenu prava.⁵⁵

3.4.2. Okolnosti u odnosu na koje ne postoji odgovornost nadležnih tijela

Pri razmatranju predmetnog kriterija potrebno je istaknuti kako se određena kašnjenja u provođenju postupka ne mogu pripisati odgovornosti državnih tijela. Opravdavajući razlozi za kašnjenje u provođenju postupka moraju biti utemeljeni na objektivnim okolnostima uslijed kojih država nije u mogućnosti udovoljiti svojim obvezama.⁵⁶ Zdravstveno stanje okrivljenika koje utječe na duljinu trajanja postupka također predstavlja objektivnu okolnost koja ne može biti pripisana državnim organima.⁵⁷ Navedeni primjeri pokazuju kako odgovornost države za postupanje njezinih tijela nije objektivna.

Određene okolnosti objektivno onemogućavaju provođenje postupka, a za utvrđenje kako su te okolnosti ispričavajući razlozi u odnosu na obvezu postupanja u razumnom vremenu potrebno je da državna tijela poduzmu sve raspoložive razumne aktivnosti u svrhu

⁵⁴ Kritika učinkovitosti mehanizma za zaštitu prava u odnosu na suce učestalo se ističe. Vidi primjerice: Đurđević, Z., *Pravo na učinkovitu istragu u kaznenim predmetima: analiza hrvatske prakse i prava*, u: Krapac, D. (ur.), *Profili hrvatskog kaznenog zakonodavstva*, HAZU, Zagreb, 2014, str. 125-143.

⁵⁵ Više o odgovornosti sudaca vidi u: Galiot, M., Čović, S., Juras, D., *Kaznena i stegovna (disciplinska) odgovornost sudaca*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 34, br. 2, 2013, str. 859-894.; Jaramaz Reskušić, I., *Odgovornost suca u rimskom pravu*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 19, br. 1/2012, str. 309-349; Kos, D., *Djelotvorno pravno sredstvo protiv odugovlačenja postupka i drugih nepravilnosti u radu državnih odvjetnika i sudaca prema Noveli Zakona o kaznenom postupku*, HLJKPP, br. 2, 2013, str. 679-689; Maganić, A., *Pravna sredstva protiv neučinkovitog suca*, Zbornik PF Sveučilišta u Rijeci, vol. 30, br. 1, 2009, str. 515-590.

⁵⁶ U predmetu *Khlebik protiv Ukrajine*, presuda 2945/16 od 25. 7. 2017. (§ 70.), utvrđeno je da država nije odgovorna za kašnjenje koje je uzrokovano time što spis predmeta nije na području pod njezinom efektivnom kontrolom. Unatoč poduzimanju diplomatskih aktivnosti i pokušaju rekonstrukcije spisa država nije bila u mogućnosti udovoljiti svojoj obvezi dovršetka kaznenog postupak u razumnom roku.

⁵⁷ *Krakolinig protiv Austrije*, presuda br. 33992/07 od 10. 5. 2012. (§ 27.).

omogućavanja provođenja postupka. U navedenom primjeru utvrđeno je kako su provedena medicinska vještačenja radi utvrđenja raspravne sposobnosti okrivljenika, pa je na temelju stručnih ekspertiza zaključeno da okrivljenik uslijed zdravstvenog stanja nije u mogućnosti ostvarivati efektivno pravo obrane. Značaj tih utvrđenja anulirao je odgovornost državnih tijela u odnosu na *prima facie* iznimno dugo razdoblje vođenja postupka. Naprotiv, kašnjenje u postupanju koje je uzrokovano neprimjereno dugom komunikacijom državnih tijela ne predstavlja opravdavajuću okolnost. Učestalo se u praksi taj problem pojavljuje pri incidentalnom rješavanju pitanja zakonitosti dokaza.⁵⁸

3.4.3. Nužnost planiranja rasprave i poštovanja načela koncentracije postupanja

U fazi raspravljivanja potrebno je osigurati koncentraciju postupanja. Odgađanja ročišta za raspravu trebala bi biti iznimka, a preduvjet za održavanje kontinuiteta rasprave i njezin dovršetak u prihvatljivom roku jest *odgovorno planiranje dinamike rasprave*. Učestale odgode treba razmatrati u kontekstu indikatora nekvalitetnog upravljanja raspravom. Upravljanje raspravom u izravnoj je zoni odgovornosti predsjednika vijeća, kojemu na raspolaganju stoje efikasni mehanizmi za sprečavanje kašnjenja u provođenju dokaznih radnji, kao i eventualnih zlouporaba.⁵⁹ Mogućnost sankcioniranja sudionika postupka upućuje na "moć" i značaj funkcije predsjednika vijeća u fazi upravljanja raspravom.⁶⁰ Iako se često naglašava kako je inicijalna faza kaznenog postupka, razdoblje prije rasprave, normativno puno bolje uređena u odnosu na definiranje rokova za poduzimanje radnji, a time i završetak pojedinih faza,⁶¹ postupanje u stadiju rasprave i žalbenog

⁵⁸ Izdvajanje dokaza moguće je odlukom suca istrage, odnosno predsjednika optužnog vijeća (čl. 86. ZKP/08), optužnog vijeća (čl. 351. st. 1. ZKP/08), predsjednika vijeća na pripremnom ročištu (čl. 371. st. 3. ZKP/08), vijeća na ročištu za glavnu raspravu (čl. 431. st. 3. ZKP/08).

⁵⁹ ZKP/08 čl. 393. st. 2. "Dužnost je predsjednika vijeća da se skrbi za svestrano raspravljivanje o predmetu i otklanjanje svega što odugovlači postupak, a ne služi razjašnjenju spornih pitanja i utvrđenju činjenica važnih za pravilnost odluke."

⁶⁰ ZKP/08 čl. 397. "Sud može u tijeku postupka kazniti novčanom kaznom do 50.000.00 kn branitelja, opunomoćenika ili zakonskog zastupnika, oštećenika kao tužitelja ili privatnog tužitelja ako su njegovi postupci očito upravljani na odugovlačenje kaznenog postupka."

Novčane kazne mogu se izricati i u slučaju remećenja reda na raspravi, a u slučaju ustrajnog narušavanja reda postoji mogućnost udaljenja s rasprave. Ta mogućnost postoji i u odnosu na okrivljenika.

Odugovlačenje postupka postupanjem branitelja može se sankcionirati uskraćivanjem daljnje obrane te u konačnici i postavljanjem branitelja po službenoj dužnosti.

U odnosu na državnog odvjetnika sud nema mogućnost kažnjavanja, ali ima mogućnost izvještavanja višeg državnog odvjetnika.

Nedolazak optuženika na raspravu može se sankcionirati prisilnim privođenjem na raspravu sukladno odredbi čl. 402. st. 1. ZKP/08, a izostanak branitelja izricanjem novčane kazne i obvezom plaćanja prouzročenih troškova (čl. 403. ZKP-a).

U slučaju da optuženik pokušava opstruirati raspravu samoinicijativnim dovođenjem u stanje u kojem nije u mogućnosti pratiti raspravu rasprava se može održati u njegovoj odsutnosti (čl. 404. st. 2. ZKP/08).

Ukoliko se rasprava vodi za kazneno djelo za koje je propisana kazna zatvora do 12 godina, rasprava se uz ispunjavanje uvjeta iz čl. 404. st. 3 ZKP/08 može voditi bez prisutnosti okrivljenika.

Za neopravdani izostanak svjedoka ili vještaka s rasprave predviđena je mogućnost njihova prinudnog dovođenja i izricanja novčane kazne (čl. 405. st. 1. ZKP/08).

⁶¹ Nastavno se upućuje na neke odredbe koje nalažu postupanje u striktno određenim rokovima.

Sukladno odredbi čl. 229. st. 1. ZKP/08 istraga se mora završiti u roku od šest mjeseci od dana pravomoćnosti rješenja o provođenju istrage.

postupka moguće je temeljem prihvatljive interpretacije postojećih normativnih rješenja uskladiti sa zahtjevima koji bi bili primjereni pravu na suđenje u razumnom roku. Već na pripremnom ročištu,⁶² sukladno čl. 377. ZKP-a, stranke obrazlažu dokaze koje namjeravaju izvesti na raspravi te se određuje redoslijed izvođenja dokaza. U tom trenutku predsjednik vijeća može dobrim planiranjem rasprave značajno utjecati na realizaciju prava na suđenje u razumnom roku. Na značaj kontinuiranog odvijanja rasprave upućuje i odredba čl. 358. ZKP-a, kojom se mogućnost odgode vezuje uz postojanje *važnih razloga*. Tumačenje te odredbe trebalo bi biti restriktivno. Svaka odgoda rasprave nameće potrebu pažljivog sagledavanja razloga na kojima se temelji i potpuno je neprihvatljivo zauzimanje stavova kako nema propusta u postupanju ukoliko se ročišta odgađaju u okviru rokova koji omogućuju nastavak rasprave bez ponovnog provođenja dokaza.⁶³

3.4.4. Poštovanje rokova za izradu presude

Po završetku rasprave presuda bi trebala biti napisana u zakonom određenim rokovima. Smisao je te odredbe u oživotvorenju načela efikasnosti i prava na suđenje u razumnom roku. Značaj te obveze bio je naglašen u ZKP-u iz 1997. godine, u kojemu je prekoračenje

Kada za to postoje opravdani razlozi, istraga se može, sukladno odredbi st. 2., produžiti za najviše šest mjeseci, odnosno za još najviše šest mjeseci u slučaju ispunjavanja uvjeta iz st. 3.

Sukladno odredbi čl. 230. ZKP/08 državni je odvjetnik dužan u roku od mjesec dana od upisa završetka istrage ili istraživanja u upisnik kaznenih prijava podignuti optužnicu ili obustaviti istragu, odnosno odbaciti kaznenu prijavu. Rok se može produžiti najviše za dva mjeseca.

Predsjednik optužnog vijeća dužan je ispitati optužnicu bez odgode, a ukoliko je optuženik lišen slobode u roku od 48 sati.

Ukoliko sud pri ispitivanju optužnice ne postupa u skladu sa zakonskim odredbama, moguće je podnijeti pritužbu sukladno čl. 347. ZKP/08.

Okrivljenik ima pravo pisanog odgovora na optužnicu u roku od osam dana od zaprimanja (čl. 346. st. 1. ZKP/08).

Po isteku roka za odgovor na optužnicu predsjednik optužnog vijeća određuje dan, mjesto i vrijeme održavanja sjednice optužnog vijeća. Sjednica se održava u pravilu u roku od 15 dana ukoliko je okrivljenik u istražnom zatvoru, odnosno dva mjeseca ukoliko je na slobodi.

U posebno složenim predmetima ti su rokovi mjesec dana, odnosno tri mjeseca.

Ukoliko vijeće ustanovi da optužnica nije propisno sastavljena, ili da postoje nedostaci u prethodnom postupku, ili da činjenični opis djela ne proizlazi iz ranije pribavljenih dokaza, ili da je potrebno bolje razjašnjenje stvari, rješenjem će vratiti optužnicu državnom odvjetniku s obrazloženjem razloga i naznakom radnji koje je potrebno poduzeti i odrediti primjereni rok za podnošenje nove optužnice. Ukoliko se radi o nepropisno sastavljenoj optužnici, taj je rok maksimalno mjesec dana, a u slučaju drugih razloga taj je rok maksimalno 12 mjeseci (čl. 356/3 ZKP/08).

Na zahtjev državnog odvjetnika rokovi se mogu produljiti u okviru duljine rokova iz st. 3. (čl. 356/5 ZKP/08).

Po primitku potvrđene optužnice u sudskoj pisarnici pripremno se ročište određuje u roku od mjesec dana ukoliko je optuženik u istražnom zatvoru, odnosno u roku od dva mjeseca ukoliko nije (čl. 372. st. 1. ZKP/08).

⁶² Izmjenom ZKP-a (NN 126/19) ukinuta je mogućnost provođenja pripremnog ročišta za kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora u trajanju do petnaest godina. Takvo rješenje ne pridonosi efektivnosti postupanja.

⁶³ Čl. 407. st. 3. ZKP/08: "Ukoliko odgoda rasprave traje duže od tri mjeseca ili ukoliko se nova rasprava održava pred drugim predsjednikom vijeća, rasprava mora početi iznova i svi dokazi se moraju ponovno izvoditi."

roka za izradu presude tretirano kroz bitnu povredu odredaba kaznenog postupka.⁶⁴ Modalitet sankcioniranja povrede, ukidanje presude i vraćanje na ponovno suđenje, bio je potpuno promašen budući da je uzrokovao produljivanje postupka, pa je već izmjenama ZKP-a u listopadu 1999. godine prekoračenje rokova u izradi i dostavi presude svedeno na povredu bez procesnopravnog sankcioniranja.⁶⁵ Neosnovana prekoračenja rokova trebalo bi tretirati kao ozbiljne indikatore povrede prava na suđenje u razumnom roku. Postupanje u predmetu Županijskog suda u Zagrebu pod brojem K-Us-27/14 ilustrativan je primjer prekoračenja rokova za izradu i dostavu presude i neefikasnosti dostupnih sredstava za zaštitu prava.⁶⁶ Ujedno, postupanje u tom predmetu izravan je indikator manjkavosti sustava odgovornosti u obavljanju funkcije suca.⁶⁷ S obzirom na obvezu predsjednika vijeća da se brine o svestranom raspravljanju, uz istodobnu obvezu otklanjanja svega što odugovlači postupak, kao i mogućnosti koje mu stoje na raspolaganju radi održavanja procesne discipline, može se očekivati kako je postupak redovito moguće dovršiti u razumnom roku.

Intervencija zakonodavca kojom su ukinuti rokovi za istražni zatvor u slučajevima kada je presudom izrečena kazna zatvora u trajanju od pet godina ili teža kazna upućuje na neprimjeren pristup. Umjesto da iznalazi normativna rješenja koja bi bila usmjerena na

⁶⁴ Čl. 367. st. 1. t. 12. ZKP/97: „Bitna povredu odredaba kaznenog postupka postoji ako presuda nije napisana u rokovima iz članka 358. stavka 1. i članka 442. stavka 3. ovoga Zakona.” (Narodne novine 110/97) Rokovi za izradu i otpremu presude bili su identični pozitivnim zakonskim rokovima, s time da za prekoračenje rokova u postojećem sustavu nisu predviđene sankcije.

⁶⁵ Vidi Zakon o izmjenama i dopunama ZKP-a od 22. listopada 1999. (Narodne novine 112/99).

⁶⁶ Presuda je objavljena na ročištu dana 24. lipnja 2015., a okrivljeniku je uručena 2. svibnja 2016., po proteku deset mjeseci i osam dana od dana objave presude. Dana 11. studenog 2015. podnositelj se obratio predsjedniku Županijskog suda u Zagrebu s predstavkom zbog nepostupanja i propuštanja dostave pisano izrađene presude zahtijevajući da u okviru svojih ovlasti i obveza poduzme mjere radi zakonitog postupanja.

Ujedno je zahtijevano da ga se izvijesti o razlozima nepostupanja te o tome je li predsjednica vijeća postupila sukladno odredbi čl. 458. st. 3. ZKP-a. S danom 30. 11. 2015. zaprimljeno je očitovanje predsjednika Županijskog suda u Zagrebu broj Su-1243/15, iz kojeg proistječe kako ga je predsjednica vijeća s danom 7. 10. 2015. obavijestila o razlozima zbog kojih nije postupila sukladno čl. 458. st. 2. i 3. ZKP-a. U očitovanju je istaknuto da je predsjednica vijeća u svom ponovljenom očitovanju od 23. 11. 2015. navela kako će pisana izrada presude u predmetu K-Us-27/14 biti dovršena najkasnije do kraja 2015. S danom 20. 1. 2016., budući da nije postupljeno ni u skladu s očitovanjem predsjednika Županijskog suda, okrivljenik se pismenom predstavkom obratio predsjedniku VSRH upozoravajući na propuste koji su doveli do povrede prava okrivljenika sa zahtjevom da se poduzmu mjere radi realizacije prava okrivljenika i sa zahtjevom za izvještavanje okrivljenika o poduzetim radnjama, kao i o razlozima za nepostupanje sukladno zakonskim propisima. Okrivljenik nije zaprimio očitovanje u odnosu na predstavku. Okrivljenik se obratio i Ministarstvu pravosuđa RH 23. 3. 2016. godine naznačujući propuste u odnosu na izradu i otpremu presude, kao i nepostupanje po predstavci koja je upućena VSRH, uz zahtjev za poduzimanje aktivnosti usmjerenih na realizaciju prava okrivljenika i poštivanje zakonskih odredbi od strane državnih službenika. Povodom predstavke okrivljenik je zaprimio očitovanje koje ni na koji način ne podupire realizaciju jednog od aspekta prava na pravično suđenje. U izvješću je navedeno: “Ured predsjednika Županijskog suda u Zagrebu dopisno broj 9 Su-538/16 od 16. 5. 2016. godine na temelju očitovanja uređujuće sutkinje u predmetu poslovni broj K-Us-27/14 izvijestio je ovo Ministarstvo da je presuda u navedenom predmetu izrađena i otpremljena strankama.”

⁶⁷ O prijedlogu *de lege ferenda* o potrebi ustanovljavanja obveze predsjednika suda da pokreće postupak pred Državnim sudbenim vijećem vidi A. Novokmet, Z. Sršen: Neučinkoviti kazneni postupak pred sudovima – implementacija presuda, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 24, broj 2/2017, str. 293-334.

podizanje efikasnosti postupka, zakonodavac stvara uvjete za daljnje odugovlačenje postupka.⁶⁸

Problematicnost intervencije uočena je i jasno je istaknuta u Zaključcima XXXII. savjetovanja Hrvatskog udruženja za kaznene znanosti i praksu pod nazivom "Jačanje učinkovitosti kaznenog postupka primjenom standarda Europskog suda za ljudska prava", održanog u Opatiji od 5. do 7. prosinca 2019.⁶⁹

3.5. Značaj predmeta za podnositelja

Neizvjesnost koja je imanentna svakom kaznenom postupku utječe na svakog sudionika postupka, osobito na okrivljenika i žrtvu. Zabrinutost u odnosu na rezultat postupka može prouzrokovati psihičke smetnje koje ometaju svakodnevno funkcioniranje. Moglo bi se ustvrditi kako je predmetni kriterij naglašen u situacijama u kojima se radi o tzv. teškim kaznenim djelima, kao što je slučaj s predmetima koji se procesuiraju pred županijskim sudovima.

Osim zabrinutosti za ishod postupka već i samo vođenje postupka može dovesti do ograničavanja prava o čijoj realizaciji ovisi materijalna egzistencija.⁷⁰ Konfrontiranje takvih ograničenja s pretpostavkom okrivljenikove nedužnosti izvan je okvira ovoga rada, ali je potrebno naznačiti kako se radi o okolnosti koja treba biti razmatrana pri razmatranju povrede prava na suđenje u razumnom roku.

Svaki kazneni postupak dovodi u pitanje i društveni ugled osobe protiv koje se postupak vodi. U tom smislu potrebno je i kroz tu značajku razmatrati duljinu trajanja kaznenog postupka.

U odlukama u kojima se odlučuje o predmetnom pravu taj se kriterij uglavnom posebno ne razlaže.

⁶⁸ Člankom 23. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (NN 126/2019) mijenjan je čl. 123. st. 2. ZKP-a na način da glasi: "Pri izricanju presude uvijek će se odrediti ili produljiti istražni zatvor protiv okrivljenika kojem je izrečena kazna zatvora od pet godina ili teža kazna, neovisno o najduljem trajanju istražnog zatvora propisanog u članku 133. ovoga Zakona."

⁶⁹ U zaključcima se upozorava da će zakonodavna intervencija dovesti do kršenja prava okrivljenika te ustavnih i konvencijskih načela kaznenog postupka, među ostalima i prava na razumno trajanje kaznenog postupka iz čl. 6. Konvencije.

⁷⁰ Vođenje kaznenog postupka po službenoj dužnosti predstavlja zapreku za prijem u državnu službu sukladno čl. 49. st. 1. t. a. Zakona o državnim službenicima.

4. PRIKAZ SLUČAJA IZ PRAKSE ŽUPANIJSKOG SUDA U ZAGREBU

4.1. Dinamika postupanja

Nastavno će biti izložena dinamika rasprave i poduzetih radnji za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku u odnosu na koju je USRH donio odluku kojom je zahtjev okrivljenika ocijenio neosnovanim.⁷¹ Predmet je moguće kvalificirati kao uobičajeno složen predmet iz nadležnosti USKOK-a. U svojstvu okrivljenika u trenutku odlučivanja o povredi prava četiri su osobe, od kojih se jednoj sudi u odsutnosti. Inicijalno je optuženo sedam osoba – tri osobe sklopile su sporazum o priznavanju krivnje u ranoj fazi raspravljanja. Rješenje o provođenju istrage doneseno je 24. 3. 2012. zbog kaznenog djela protiv javnog reda – udruživanjem za počinjenje kaznenih djela iz čl. 333. st. 1. KZ/97 – te kaznenog djela protiv službene dužnosti zlouporabe položaja i ovlasti iz čl. 337. st. 3. KZ/97.⁷² Prethodno je, dana 23. 2. 2012., okrivljeniku određen istražni zatvor te se od toga trenutka, u smislu povrede prava na suđenje u razumnom roku, razmatra duljina trajanja kaznenog postupka.⁷³ Istražni je zatvor ukinut 21. 5. 2013., nakon jedne godine, jednog mjeseca i 28 dana. Taj vremenski period od značenja je za razmatranje razumnosti roka suđenja budući da je ta okolnost nametala potrebu osobito žurnog postupanja tijekom vremena kroz koje su okrivljenici bili u istražnom zatvoru. Optužnica je podnesena 22. 3. 2013., a sjednica optužnog vijeća održana je 18. 6. 2013. Kad se ima u vidu da su okrivljenici bili u istražnom zatvoru, može se primijetiti kako prva sjednica optužnog vijeća, koja je održana gotovo tri mjeseca nakon podnošenja optužnice, ne udovoljava zakonskim uvjetima te je pri razmatranju trajanja postupka, odnosno pri donošenju odluke o razumnosti trajanja postupka, toj okolnosti trebalo pridati pozornost.⁷⁴ Sljedeća sjednica optužnog vijeća održana je 19. 9. 2013. iz razloga što je na prethodnoj sjednici postavljen prijedlog za izdvajanje dokaza te je povodom žalbe na odluku vijeća spis bio na rješavanju pri Vrhovnom sudu. Protek vremena od tri mjeseca u komunikaciji između Županijskog i Vrhovnog suda potrebno je problematizirati budući da je primjerice rok za izradu i otpравak presude u najkompliciranijim predmetima dva mjeseca.⁷⁵ S obzirom na to da takve situacije mogu dovesti do znatnog odugovlačenja postupka, bilo bi potrebno odrediti zakonski rok u kojemu bi drugostupanjski sud trebao donijeti odluku i otpremiti je. Optužnica je potvrđena na ročištu 19. 9. 2013. Pripremno je ročište održano 15. 11. 2013. te se može ustvrditi kako je ono zakazano i održano unutar zakonom predviđenog

⁷¹ Odluka broj: U-III-A-4132/2017 od 6. 6. 2018.

⁷² Vidi Narodne novine br. 110/1997.

⁷³ U odluci USRH kao trenutak započinjanja postupka navodi se dan 24. 3. 2012., što je u neskladu s praskom ESLJP-a. U odluci se pod t. 9. navodi: "Ustavni sud utvrđuje da se postupak vodi od 24. 3. 2012. (kada je donesen nalog za provođenje istrage) pa do dana donošenja ove odluke 6. 6. 2018. godine."

⁷⁴ Sukladno odredbi čl. 346. st. 1. ZKP-a (NN 121/11) okrivljenik je imao pravo prigovora na optužnicu u roku od osam dana od primitka optužnice. Nakon proteka roka istražni je sudac optužnicu bez odgode dostavljao optužnom vijeću, koje je trebalo održati sjednicu vijeća najkasnije u roku od mjesec dana (čl. 348. st. 1. ZKP-a).

⁷⁵ U kasnijem stadiju postupka u sličnoj situaciji uzrokovana je neaktivnost prvostupanjskog suda kroz period duži od godine dana. U odluci USRH ta okolnost nije razmatrana.

vremena.⁷⁶ Pripremno je ročište dva puta odgađano te je na ročištu 16. 12. 2013. određeno ročište za raspravu za 27. 1. 2014.⁷⁷ Uvodni govori održani su 27. 1. 2014., deset mjeseci nakon podnošenja optužnice. Na ročištu su izvedeni dokazi *čitanjem i pregledavanjem* 920 dokaznih prijedloga, koji su obuhvaćeni u 4628 numerički označenih stranica kaznenog spisa.⁷⁸ Ročište je trajalo od 9 do 13.40 sati.⁷⁹ Predmetnoga dana rasprava se odgađa i nastavlja se u ožujku. Premda su ročišta tijekom ožujka koncentrirana, opravdano je pri odlučivanju o povredi prava razmatrati razloge odgode ročišta u trajanju od 39 dana.⁸⁰ Tijekom 2014. godine održano je ukupno 12 ročišta – jedno je ročište odgođeno zbog izostanka člana vijeća iz opravdanih razloga.⁸¹ Na ročištima su ispitana ukupno 42 svjedoka – vremensko je trajanje ročišta 27 sati i 25 minuta. Tijekom 2015. godine održano je 12 ročišta.⁸² Tijekom 2016. godine održana su četiri ročišta.⁸³ Tijekom 2017. godine održana su četiri ročišta.⁸⁴ Od 16. 5. 2016. do 8. 6. 2017. nema aktivnosti prvostupanjskog suda – vrijeme neaktivnosti iznosi jednu godinu i

⁷⁶ “Pripremno ročište se provodi pred predsjednikom vijeća. Predsjednik vijeća određuje pripremno ročište najkasnije u roku od mjesec dana ako je optuženik u istražnom zatvoru, a dva mjeseca ako nije određen istražni zatvor, računajući od primitka potvrđene optužnice u sudsku pisarnicu. Ako predsjednik vijeća ne odredi pripremno ročište u tom roku, obavijestit će o tome predsjednika suda koji će poduzeti mjere da se pripremno ročište odmah odredi.” Čl. 371. st. 1. ZKP-a (NN 121/11).

⁷⁷ Ročište je u dva navrata odgađano zbog najave sklapanja sporazuma pojedinih okrivljenika te zbog čekanja odluke VSRH povodom žalbe na odluku o odbijanju prijedloga za suđenje u odsutnosti za jednog od okrivljenika. Budući da je žalba USKOK-a odbijena, razdvojen je postupak u odnosu na jednog okrivljenika. Spajanje postupka, koje je naknadno uslijedilo, koristi se za argumentiranje opravdanosti trajanja postupka. Na ročištu je razdvojen postupak i u odnosu na još jednu optuženu osobu koja je sklopila sporazum, tako da su u postupku ostala četiri okrivljenika.

⁷⁸ Tu okolnost, kao i slične procedure, potrebno je imati u vidu pri pozivanju na velik opseg spisa. Činjenica je da velik opseg spisa sam po sebi ne može biti opravdavajući razlog za nepostupanje u razumnom roku. Iznimno opsežan dokazni materijal, po navodima iz zapisnika, razmotren je u nepunih pet sati raspravljanja. Na ročištima na kojima je rasprava trebala početi iznova taj period značajno je manji te je stoga razvidno da opseg spisa ni na koji način nije opravdavajući razlog za neprimjereno dugo trajanje kaznenog postupka.

⁷⁹ Taj je podatak od relevantnosti za razmatranje složenosti postupanja koje se odnosi na razmatranje opsega dokumentacije. Opseg dokumentacije koristi se kao podatak koji opravdava produljeno trajanje postupka. Iz primjera proistječe da to ne mora biti slučaj. U predmetu je u više navrata, zbog potrebe započinjanja postupka iz početka, konstatirano izvođenje čitanjem i pregledavanjem dokumentacije u iznimno kratkom roku.

⁸⁰ Na ročištima u ožujku 2014. (četiri ročišta) ispitano je ukupno jedanaest svjedoka, a sveukupno je utrošeno raspravno vrijeme oko sedam sati.

⁸¹ Na ročištima u svibnju kroz dva raspravna dana saslušano je 14 svjedoka, a sveukupno je utrošeno raspravno vrijeme deset sati.

Tijekom lipnja 2014. održana su samo dva ročišta s kratkim vremenskim trajanjem. Vrijeme odgode ročišta do rujna iznosi dva mjeseca i 25 dana.

Tijekom rujna 2014. održana su tri ročišta, ispitano je sedam svjedoka, a ukupno je raspravno vrijeme tri sata i 35 minuta. Tijekom listopada održano je jedno ročište u trajanju od 45 minuta. Ročišta koja su bila zakazana za prosinac odgađaju se.

⁸² Na ročištima je ispitano 29 svjedoka, a ukupno je vremensko trajanje ročišta 20 sati i 20 minuta.

⁸³ Dana 8. 6. 2017. rasprava počinje iz početka – čita se rješenje o spajanju postupka i rješenje o suđenju u odsutnosti, koje je pravomoćno od studenog 2016. Iako se u odluci USRH to spajanje naznačuje kao opravdani razlog za dugotrajnost postupka, potrebno je imati u vidu kako je prvostupanjski sud na početku raspravljanja odbio prijedlog za suđenje u odsutnosti, a povodom žalbe na tu odluku rješavano je od pripremnog ročišta gotovo dvije godine. Tijekom 2016. održana su četiri ročišta bez ispitivanja svjedoka s ukupnim vremenom raspravljanja od jednog sata i 55 minuta.

⁸⁴ Rasprava je dva puta trebala krenuti ispočetka. Tijekom 2017. saslušano je pet svjedoka, a ukupno je trajanje ročišta šest sati.

22 dana. Tijekom 2018. godine održano je devet ročišta.⁸⁵ Tijekom 2019. godine, do 1. lipnja 2019., zakazano je pet ročišta. Održana su četiri ročišta u ukupnom trajanju od 1 h 55 min, dok je jedno ročište odgođeno. Sveukupno je u fazi raspravljanja od 2014. godine održano 45 ročišta, na ročištima su izvedene radnje saslušanja svjedoka 90 puta,⁸⁶ a ukupno je vremensko trajanje ročišta 69 sati i 45 minuta. Ukoliko razmotrimo vremenski period od dana kada je održano pripremno ročište pa do 1. lipnja 2019., proistječe kako su ročišta u prosjeku održavana svakih 45 dana. Prosječno vremensko trajanje ročišta iznosi 93 minute, odnosno sat i 33 minute.⁸⁷

Prikazani podaci, premda sumarni, vrlo su indikativni i *prima facie* potvrđuju tezu o povredi prava na pravično suđenje. Osim u odnosu na evidentnu neučinkovitosti izneseni su podaci relevantni za utvrđenje teze o neprimjerenosti roka od 18 mjeseci za dovršenje postupka.⁸⁸

4.2. Radnje okrivljenika za zaštitu prava

Dana 31. 1. 2017. godine okrivljenik je, u trenutku kada se postupak protiv njega vodio četiri godine, devet mjeseci i osam dana, podnio zahtjev za suđenje u razumnom roku.

Od održavanja pripremnog ročišta protekao je period od tri godine, dva mjeseca i 16 dana.

Rješenjem Županijskog suda broj Su-Gzp I-2/17 od 12. 4. 2017. odbijen je zahtjev podnositelja.⁸⁹

VSRH je rješenjem br. Su-Kžzp I-4/17 od 6. 6. 2017. ukinuo prvostupanjsko rješenje i predmet vratio Županijskom sudu na ponovno odlučivanje. U ponovljenom razmatranju Županijski sud rješenjem broj Su-Kzp I-3/17 od 9. 8. 2017. utvrđuje osnovanost zahtjeva te određuje rok za donošenje odluke od 18 mjeseci od dana dostave rješenja sucu kaznenog odjela Županijskog suda u Zagrebu.⁹⁰ Od podnošenja zahtjeva do rješenja kojim je utvrđena osnovanost zahtjeva proteklo je više od šest mjeseci.

⁸⁵ Tijekom 2018. ispitano je 14 svjedoka, rasprava je dva puta trebala započinjati ispočetka zbog proteka roka od tri mjeseca, a ukupno vremensko trajanje raspravljanja iznosi 11 sati i 40 minuta. Zbog incidentalnog postupka o zakonitosti dokaza postupak je mirovao više od pet mjeseci.

⁸⁶ Neki su svjedoci saslušavani dva puta.

⁸⁷ Zanimljivo je upozoriti na konstataciju sadržanu u bilješci br. 109 u predmetu *Tužilac protiv Tihomira Blaškica* da jedan dan pretresa efektivno odgovara trajanju od pet sati i 20 minuta. Po takvoj metodologiji u prikazanom predmetu bilo bi održano 13 ročišta kroz razmatrani period.

⁸⁸ Na neprimjerenost postupanja upućuje i sljedeća usporedba. U predmetu K-Us-27/14, čija se složenost može izravno uspoređivati s predmetnim slučajem (deset okrivljenika, složena dokumentacija, međunarodni koneksitet, velik broj audiosnimki – ponovljeni je postupak u raspravnoj fazi, koja je obuhvatila više od 50 ročišta, trajao od 20. listopada 2014. do 23. lipnja 2015. – osam mjeseci i dva dana). Za razliku od predmeta koji je prikazan, u tom se predmetu mogu utvrditi brojni pokušaji opstruiranja postupka.

⁸⁹ Odredbom čl. 65. st. 6. Zakona o sudovima određena je obveza predsjednika suda da o podnesenom zahtjevu odluči u roku od 60 dana. Rješenje je u predmetnom postupku doneseno po proteku 70 dana.

⁹⁰ U trenutku donošenja odluke postupak se protiv okrivljenika vodio pet godina, pet mjeseci i 17 dana. Kada se tom roku pribroji rok od 18 mjeseci, proistječe da bi rok od šest godina, 11 mjeseci i 17 dana bio

Okrivljenik je podnio ustavnu tužbu, u kojoj je problematizirao odluku Županijskog suda.

4.3. Odluka Ustavnog suda

Odlučujući povodom ustavne tužbe, USRH istaknuo je kako se u trenutku odlučivanja o zahtjevu postupak vodio pred Županijskim sudom u Zagrebu duže od šest godina (šest godina, dva mjeseca i 12 dana).

U odnosu na osnovanost ustavne tužbe USRH je u točki IV. iznio uobičajenu formulaciju koju koristi pri razmatranju predmetne tematike:

“Ustavni sud ponavlja da razumnost duljine postupka uvijek mora procijeniti u svjetlu okolnosti konkretnog slučaja prema sljedećim kriterijima: složenosti predmeta, ponašanju podnositelja i nadležnih tijela te važnosti predmeta za podnositelja.”⁹¹

- U odnosu na složenost predmeta zaključeno je kako se radi o iznimno složenom predmetu, koji čini 29 svežnjeva, 5765 stranica, u kojem je ispitano 78 svjedoka i održano 31 ročište te u kojem je pripojen i predmet K-Us-7/14.
- U odnosu na postupanje nadležnih sudova navedeno je: “Ustavni sud utvrdio je da se postupak vodi pred Županijskim sudom Zagrebu, da je istom pripojen predmet broj K-Us-7/14 u kojem je potrebno izvesti brojne dokazne prijedloge, čime se kao ustavnopravno prihvatljivim ocjenjuje i rok od osamnaest mjeseci određen za donošenje odluke. Postupak se u pravno relevantnom razdoblju vodi pred Županijskim sudom u Zagrebu, i to od 24. 3. 2012. godine (kada je donesen nalog o provođenju istrage) pa do dana donošenja ove odluke 6. 6. 2018. godine, dakle u trajanju od šest (6) godina, tri (3) mjeseca i osamnaest (18) dana.”⁹²

Radi upozoravanja na formalistički pristup u odnosu na razmatranje postupanja nadležnih tijela, koji po naravi stvari dovodi do formalističkog odlučivanja, a time i do povrede prava, nastavno se upućuje na neke predmete iz prakse ESLJP-a slijedom kojih je moguće, metodom komparacije, utvrditi neadekvatnost pristupa USRH.

U predmetu *Rosslhuber protiv Austrije* (zahtjev 32869/96, presuda od 4. 4. 2001), koji je ocijenjen iznimno složenim, razmatrala se dužina postupanja. U postupku je optuženo osam osoba, spis se sastojao od više od 83 000 stranica, optužnica je sadržana na 441 stranici, a presuda sadrži 1100 stranica. Faza rasprave u tom predmetu trajala je od 16. 9. 1996. do 16. 6. 2000. (usmena objava presude bila je 14. 6. 1999., iz čega proistječe da je raspravna faza bez rada na presudi trajala tri godine). Odlučujuća za komparaciju jest

prihvatljiv za donošenje odluke u prvom stupnju. Ukoliko sud u tom roku donese odluku, okrivljenik ne bi mogao zatražiti isplatu primjerene naknade sukladno odredbi čl. 68. st. 1. Zakona o sudovima.

⁹¹ Iako je kao kriterij navedena i važnost predmeta postupka za podnositelja, taj kriterij nije razmatran.

⁹² Može se primijetiti da USRH nije vezao početak razmatranja vremena vođenja postupka za dan uhićenja okrivljenika.

dinamika raspravljanja, iz koje se može sagledavati adekvatnost upravljanja raspravom. Faza raspravljanja obuhvaćala je 186 raspravnih dana, uz dinamiku od 2-3 ročišta tjedno.

Komparacija s podacima koji se odnose na predmet u kojem okrivljenik traži zaštitu prava upućuje na iznimnu neefikasnost upravljanja raspravom, a time i na neprimjerenost roka koji je određen za dovršetak postupka.

U predmetu *Wejrup protiv Danske* (zahtjev br. 49126/99, presuda od 7. 3. 2002.), koji je ocijenjen složenim, optuženo je šest osoba, razmatrana je dužina postupanja sedam godina, devet mjeseci i 26 dana, od čega je postupanje nakon optuženja trajalo pet godina, dva mjeseca i 21 dan kroz tri instance. Od podnošenja optužnice 23. 9. 1993. do donošenja prvostupanjske presude 20. 8. 1996. proteklo je 35 mjeseci. Faza rasprave pred prvostupanjskim sudom počela je 22. 11. 1994., a presuda je donesena 20. 8. 1996. U odnosu na komparabilnost s procesnom situacijom okrivljenika u domaćem postupku relevantno je upozoriti na dinamiku raspravljanja. Budući da je na preliminarnim ročištima izraženo očekivanje kako će za raspravljanje biti potrebno 100 dana te kad se ima u vidu dužina trajanja raspravne faze, očito je kako je dinamika rasprave izrazito aktivnija u odnosu na razmatrani domaći postupak. Raspravna faza pred drugostupanjskim sudom, u odnosu na koju je izraženo očekivanje od 50 ročišta, trajala je oko 10 mjeseci. Ročišta su unatoč ponudi Visokog suda o održavanju ročišta kroz tri dana tjedno održavana dva puta tjedno zbog zauzetosti odvjetnika i na njihov prijedlog.

Iz prikazanih slučajeva može se metodom komparacije zauzeti stav da upravljanje glavnom raspravom u razmatranom predmetu nije na razini koja bi omogućila realizaciju prava na suđenje u razumnom roku. Ujedno se može ustvrditi kako USRH nije proveo analizu postupanja suda u skladu s kriterijima izraženima u odlukama ESLJP-a koji se odnose na postupanje nadležnih tijela. USRH nije analizirao sadržaj ročišta niti je razmatrao razloge učestalih odgoda ročišta te neopravdano duge vremenske intervale između ročišta. Teze o potrebi izvođenja brojnih dokaznih prijedloga uslijed spajanja postupka nisu konkretizirane. U odnosu na samo spajanje postupaka nije razmatrano ni iznimno dugo razdoblje koje je bilo potrebno radi donošenja odluka koje su u koneksitetu sa spajanjem postupka.

Zaključak o prihvatljivosti roka koji je određen za dovršetak postupka ostao je bez adekvatne argumentacije.⁹³

⁹³ Neprihvatljivost roka moguće je sagledavati kroz usporedbu sa tzv. DT (*disposition time*), raspoloživim vremenom za dovršetak postupka koje se nalazi u statističkim pregledima Ministarstva pravosuđa i dostupno je na internetskim stranicama Ministarstva. Prema podacima za 2018. DT u prvostupanjskim predmetima županijskih sudova iz nadležnosti USKOK-a iznosi 866 dana. Taj je podatak sam po sebi alarmantan budući da je za prethodnu godinu iznosio 555 dana. U razmatranom predmetu ukupno dodijeljeni dodatni rokovi za dovršetak postupka iznose 780 dana, a pri tome je potrebno imati u vidu da u te rokove nije uračunato vrijeme koje je potrebno za postupanje po zahtjevu te za postupak preispitivanja.

U odnosu na ponašanje podnositelja ustavne tužbe USRH je ocijenio da podnositelj nije pridonio duljini trajanja postupka.

Kriterij značaja predmeta za okrivljenika, premda je istaknut, u odluci nije obrazložen.

Slijedom iznesenoga moguće je zaključiti kako USRH nije izvršio pažljivu analizu postupanja u predmetnom slučaju. Budući da je analiza nužna za donošenje ispravne odluke, može se ustvrditi da odluka USRH ne udovoljava zahtjevima učinkovitosti pravnog sredstva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku.

4.4. Zahtjev za isplatu primjerene naknade zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku

Budući da postupak nije dovršen u roku od 18 mjeseci, okrivljenik je VSRH podnio zahtjev za isplatu primjerene naknade zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku.

VSRH je prihvatio zahtjev te je naložio Županijskom sudu da u najkraćem mogućem roku, ali ne dužem od osam mjeseci od dana dostave prijepisa rješenja, donese prvostupanjsku odluku te je odredio primjerenu naknadu u iznosu od 3000 kuna.⁹⁴

Protiv odluke podnesena je žalba, u kojoj se problematizira primjerenost naknadno određenog roka te visina novčane naknade.

5. UČINKOVITOST PRAVNOG SREDSTVA

5.1. Preventivna i kompenzacijska učinkovitost

Učinkovitost pravnog sredstva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku potrebno je sagledavati kroz njegovu sposobnost sprečavanja kršenja prava, odnosno nastavka kršenja prava, te kroz adekvatnost pružanja naknade za povredu prava koja se već dogodila. Pri tome je potrebno imati u vidu kako bi primarni *ratio* odabranog modela trebao biti u njegovu preventivnom kapacitetu, a sekundarni, ne manje važan, u sposobnosti sredstva da djeluje kompenzacijski. Ukoliko se preventivno djelovanje razmatra kroz aspekt mjera koje sprečavaju nastup određene posljedice, tada je razvidno kako podnošenje zahtjeva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku nema takvu narav. Naime ukoliko po shvaćanju predsjednika suda nije nastupila povreda prava, tada se zahtjev ne usvaja. Zahtjev se usvaja isključivo kada se razmatranjem dinamike predmeta ustanovi neprihvatljivost postupanja, a time i povreda prava. Slijedom iznesenoga proistječe da predmetni mehanizam nije moguće sagledavati u smislu preventivnog učinka ukoliko se uzme u obzir da njegova osnovanost ovisi o utvrđenju okolnosti temeljem kojih se nameće zaključak da postupak nije vođen na način koji

⁹⁴ Od dana podnošenja zahtjeva za zaštitu prava do rješenja VSRH protekao je vremenski period od dvije godine, tri mjeseca i 22 dana.

udovoljava kriterijima razumnosti roka postupanja.⁹⁵ Na primjenu tih kriterija izrijekom se upućuje u odredbi čl. 65. st. 5. Zakona o sudovima.

Pozitivni je model moguće sagledavati kao konstrukciju kojom se nastoji umanjiti obveza države da izvrši kompenzacije uslijed nesporno utvrđenih povreda prava. Kompenzacija, kroz mogućnost novčane naknade, omogućuje se tek u slučaju ustrajne povrede prava, nakon svojevrsne opomene za već počinjenu povredu prava.⁹⁶ Primarna, već počinjena povreda prava u takvu sustavu ostaje bez adekvatne satisfakcije.⁹⁷

Podnošenjem zahtjeva za zaštitu inicira se postupak koji bi, sukladno svojim obvezama, samoinicijativno trebao provoditi predsjednik suda.⁹⁸ Predsjednik suda u obvezi je provoditi nadzor nad urednim i pravodobnim izvršenjem poslova, a o obavljenom nadzoru i rezultatima nadzora te poduzetim radnjama dužan je najmanje jedanput mjesečno sastaviti izvješće. Predsjednik suda u obvezi je brinuti se o učinkovitosti suda u rješavanju predmeta, a posebno predmeta u kojima postupak traje više od tri godine.⁹⁹ Evidentno je stoga da je dotadašnja mogućnost tzv. priziva predsjedniku suda, koja je ocijenjena neučinkovitom, inkorporirana u sustav mehanizma za zaštitu prava *kroz obvezatnost* odlučivanja predsjednika suda i *kroz mogućnost podnošenja pravnog lijeka*. Imajući u vidu obveze predsjednika suda, u čiju nadležnost spada i briga o efikasnosti postupanja u sudu, rok koji je predviđen odredbom čl. 65. st. 6. Zakona o sudovima moguće je ocijeniti neprimjerenim.¹⁰⁰

Razmatranje efekta korištenja mehanizma za zaštitu prava nameće potrebu preispitivanja njegove efikasnosti zbog izostanka satisfakcije za već počinjenu povredu prava, kao i kroz primjerenost određenog roka za daljnje postupanje.

Izostanak satisfakcije zbog povrede prava može se sagledavati u kontekstu zadržavanja statusa žrtve. Identičan pristup može se primijeniti i u odnosu na neprimjerenost određivanja roka za dovršetak postupanja.

⁹⁵ Preventivni karakter mogao bi se razmatrati isključivo kroz zaštitno djelovanje u odnosu na daljnju povredu prava koja je nastupila, međutim tada je izvjesno kako se radi o ekstenzivnom tumačenju prevencije.

⁹⁶ Potrebno je naznačiti kako se paušalna isplata novčane naknade ne može sagledavati kao potpuna kompenzacija ukoliko je realno pretrpljena šteta uslijed povrede prava veća od dodijeljene naknade. U tom kontekstu trebalo bi sagledavati i troškove zastupanja u predmetima koji su slijedom ukidbenih odluka vraćani na ponovljena suđenja.

⁹⁷ Ukoliko se postupak dovrši u roku koji je određen prigodom usvajanja zahtjeva, model ne omogućava podnošenje zahtjeva za naknadu budući da nije ispunjen uvjet iz čl. 68. st.1. ZS-a.

⁹⁸ Skrb o pravodobnom i urednom obavljanju poslova u sudu spada u područje sudske uprave sukladno odredbi čl. 29. ZS-a, a predsjednik suda obavlja tu dužnost sukladno odredbi čl. 30. st. 1. ZS-a.

⁹⁹ Čl. 31. st. 3., 4. i 5. ZS-a. Takvim rješenjem dotadašnja mogućnost tzv. priziva predsjedniku suda, koja je ocijenjena neučinkovitom (primjerice u predmetu *Horvat protiv Hrvatske*, presuda br. 51585/99 od 26. 7. 2001.), inkorporirana je u sustav mehanizma za zaštitu prava kroz obvezatnost odlučivanja predsjednika suda i kroz mogućnost podnošenja pravnog lijeka u slučaju neuvažavanja zahtjeva.

¹⁰⁰ Predmetni rok moguće je komparirati s rokom iz čl. 347. st. 6. ZKP-a. Ukoliko je u toj situaciji predsjednik suda u obvezi obavijestiti podnositelje u roku od 15 dana, tada je nejasno zbog čega je rok iz čl. 65. st. 6. Zakona o sudovima duži za 45 dana.

Problematika primjerenosti mehanizma zaštite bila je istaknuta i u prijedlozima za pokretanje postupka ispitivanja ustavnosti odredbi ZS-a (NN 28/13, 33/15 i 82/15).¹⁰¹

Predmet koji je u suštini razmatranja ovoga rada, kao i svi ostali predmeti komparabilnog karaktera, pružaju mogućnost USRH da ocijeni primjerenost modela na pojedinačnom slučaju. S obzirom na sadržaj odluke očito je da nije izvršena sveobuhvatna analiza okolnosti slučaja, pa je tako propuštena prilika za argumentirano raspravljanje o relevantnosti okolnosti u okviru naznačenih kriterija (učestalih odgoda ročišta, razloga dugotrajnih neaktivnosti, spajanja postupaka i sl.).¹⁰² Može se očekivati da će učinkovitost modela biti predmet preispitivanja ESLJP-a na konkretnoj razini uslijed propuštanja prilika da se takva preispitivanja adekvatno provode u domaćem sustavu.¹⁰³ U brojnim odlukama toga suda učinkovitost nekog sredstva ocjenjuje se s obzirom na komplementarnost preventivnog i kompenzatornog učinka.¹⁰⁴

Mogućnost novčane kompenzacije predviđena je isključivo u slučaju nepridržavanja roka za dovršetak postupka temeljem zahtjeva koji se podnosi neposredno višem sudu, pri čemu je taj sud o zahtjevu u obvezi odlučiti u roku od šest mjeseci. Primjerenost toga roka potrebno je problematizirati budući da narav takvih predmeta nema značajke složenosti.¹⁰⁵ Ostali modeli kompenzacije nisu normativno predviđeni niti proistječu iz sudske prakse.

5.2. Mogućnost alternativne kompenzacije

Kompenzaciju povrede prava, osim novčanom isplatom, moguće je postići i drugim sredstvima. Neki od primijenjenih modela pružaju mogućnost umanjavanja kazne ili

¹⁰¹ O šest podnesenih prijedloga USRH je donio rješenje 16. 10. 2018. (U-I-1553/2013 i dr.). Iz obrazloženja odluke razvidno je da se USRH nije upustio u ocjenu primjerenosti modela zaštite prava, već je istaknuo kako učinkovitost može ispitivati isključivo u svjetlu posebnih okolnosti pojedinačnog slučaja.

¹⁰² U odnosu na spajanje postupka potrebno je istaknuti kako je prvostupanjski sud odbio prijedloge za spajanje postupka i suđenje u odsutnosti te upozoriti na neprimjerenost dug postupak odlučivanja o žalbi na takve odluke. Ujedno, potrebno je sagledati i važnost spajanja postupka u odnosu na produljenje njegova trajanja budući da nema osove za zaključak o relevantnosti te činjenice za značajniji produžetak roka.

¹⁰³ Razmatranje ESLJP-a u predmetu *Novak protiv Hrvatske* (§ 52.) trebalo bi uzeti u obzir pri preispitivanju ustavnopravne prihvatljivosti odluka kojima se rješava u predmetnoj tematici. Iako se ne radi o predmetu iz kaznenopravne materije, primjenjivo je na odlučivanje o zaštiti prava u svim postupcima.

¹⁰⁴ Novije odluke ESLJP-a koje se odnose na Hrvatsku upućuju na neprimjernost modela zaštite prava na suđenje u razumnom roku. Vidi predmet *Marić protiv Hrvatske*, Application no. 9849/15; *Kirinčić i dr. protiv Hrvatske*, Application no. 31386/17. Znakovito je da su stavovi suda iz kojih se razabire neučinkovitost aktualnog modela zaštite istaknuti već u predmetu *Novak protiv Hrvatske*, Application no. 7877/14. (Istaknut je stav da se ubrzavajući pravni lijek može smatrati učinkovitim samo ako se koristi za sprečavanje nadolazeće povrede prava na saslušanje u razumnom roku, a ne u slučajevima kada je povreda već nastupila. To podrazumijeva da se pravno sredstvo ne smatra učinkovitim ukoliko utvrđenje povrede nije popraćeno mogućnošću kompenzacije.)

¹⁰⁵ Postupak je uređen odredbom čl. 68. i 69. ZS-a (NN 28/13, 33/15, 82/15, 82/16, 67/18), a osim roka za odlučivanje te izostanka roka za odlučivanje po žalbi potrebno je problematizirati i visinu novčane naknade.

oslobođanje, odnosno umanjeње obveze plaćanja troškova postupka.¹⁰⁶ Iz dostupne sudske prakse u domaćem pravnom sustavu nije utvrđeno slično postupanje.

Zbog ograničene teme rada u njemu se ne raspravlja o problematici kompenzacijskog efekta kroz umanjeње kazne, ali je ipak potrebno upozoriti na to kako ta mogućnost zahtijeva podrobniju analizu. Naime u sustavu odmjeravanja kazne bilo bi potrebno takvu mogućnost nomotehnički predvidjeti, odnosno razmotriti je kroz mogućnost sudske intervencije unutar tematike olakotnih okolnosti. Složenost teme, kao što je naznačeno, nadilazi intenciju predmetnoga razmatranja. Primjeri iz prakse koji kao kompenzatorni mehanizam koriste mogućnost intervencije kroz troškove postupka i kaznene sankcije brojni su.¹⁰⁷

Da bi prikazani način kompenzatornog efekta povrede bio prihvatljiv za ESLJP, potrebno je da domaća tijela na nedvojben način u svojim odlukama utvrde, odnosno priznaju povredu prava na suđenje u razumnom roku te da je utjecaj takva utvrđenja u odluci jasno vidljiv.

Takav pristup nije obilježje postupanja u domaćem pravnom sustavu, koji karakterizira šablonizirano uzimanje u obzir proteka vremena kao olakotne okolnosti te se može očekivati da će i ta problematika biti isticana pred ESLJP-om u prilog tezi o neučinkovitosti mehanizama za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku.

Iz iznesenoga proistječe kako samo utvrđenje osnovanosti zahtjeva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku ne ispunjava kriterije koji su imanentni učinkovitom pravnom sredstvu. Nužno je potrebno da se nakon utvrđenja povrede daljnji tijek postupka ubrza, uz istodobno sprečavanje daljnjeg odugovlačenja, te da se u odnosu na već pričinjenu povredu prava omogući efektivna kompenzacija.

¹⁰⁶ U predmetu *Beck protiv Norveške*, presuda br. 26390/95 od 26. 6. 2001., prihvaćeno je smanjenje kazne kao kompenzacijska okolnost zbog dugotrajnosti trajanja postupka.

Njemački Savezni vrhovni sud (der Bundesgerichtshof) u svojoj je odluci GSSt 1/07 od 17. I. 2008. izrekao da, ako je došlo do takva odugovlačenja okončanja nekog kaznenog postupka, protivnog načelu "pravne države" (rechtsstaatswidrig), u mjeri koja se suprotstavlja "državnom zahtjevu za kažnjavanjem", sudovi moraju u presudi to prekoračenje ne samo uzeti u obzir kao olakotnu okolnost pri odmjeri kazne nego ga kao odštetu okrivljeniku za predugo trajanje postupka i brojčano izraziti kao dio kazne koja se treba smatrati već izdržanom. Preuzeto iz *Zeitschrift für das juristische Studium*, br. 2, vol. 1, 2008, s komentarom odluke M. Heghmannsa, str. 197–202.

U odnosu na pristup u njemačkom pravnom sustavu vidjeti predmet *Kaemena i Thonebohn protiv Njemačke*, presuda br. 45749/06 od 22. 1. 2009.

U predmetu *Ohlen protiv Danske*, presuda br. 6321/00 od 24. 2. 2005., kompenzacijski efekt priznat je umanjeњу troškova postupka.

¹⁰⁷ Takav kompenzatorni mehanizam sadržan je primjerice u belgijskom kaznenom zakonodavstvu, koje omogućuje zahvat u kaznu u slučaju prekoračenja razumnog roka kroz mogućnost oslobođanja od kazne ili umanjeња kazne ispod zakonskog minimuma. Vidjeti Nacrt preporuke CM/Rec (2010) (115).

Iz presude ESLJP-a *Ohlen protiv Danske*, presuda br. 63214/00 od 24. 5. 2005., može se sagledati postupanje u okviru danskog sustava. Iz nje je vidljivo kako je povredu prava na suđenje u razumnom roku sanirana kroz umanjeње novčane kazne izrečene u prvostupanjskom postupku.

6. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Efikasnost kaznenog postupka u fazi rasprave primarno ovisi o adekvatnom postupanju u pripremnoj fazi. Podnošenjem optužnice državni odvjetnik određuje predmet raspravljanja. Kako je obveza državnog odvjetnika da u optužnici iznese dokaze na kojima je temelji, od toga trenutka moguće je okvirno određivati opseg raspravljanja.

Od potvrđivanja optužnog akta i upućivanja predmeta na raspravu odgovornost za efikasno vođenje postupka preuzima predsjednik sudskog vijeća.

Pripremno je ročište od krucijalne važnosti za ekonomično upravljanje raspravom.¹⁰⁸ To je faza u kojoj bi dokazni prijedlozi trebali biti *razotkriveni* u mjeri koja omogućuje adekvatno planiranje dinamike raspravljanja.¹⁰⁹ Pri tome je potrebno imati u vidu značaj obrazloženja dokaznih prijedloga, što omogućuje razmatranje koneksiteta prijedloga s činjenicama koje su relevantne za odlučivanje.

Plan rasprave trebao bi omogućiti koncentraciju postupanja i odgađanja ročišta svesti na najmanju moguću mjeru u situacijama koje nalažu odstupanja od plana raspravljanja, uz obvezu predsjednika vijeća da u zapisnik unese dostatno obrazloženje o razlozima odgode rasprave.

U cilju efikasnog provođenja postupka potrebno je osobitu pozornost posvetiti problematici relevantnosti dokazne građe i osigurati progresiju predmeta primjenom svih mogućnosti koje su sudu na raspolaganju. Smisao obvezatnog ponovnog izvođenja dokaza nakon proteka određenog vremena upravo je u utjecaju vremenske distance, od izvođenja dokaza do donošenja odluke, na učinak izvedenog dokaza. Višestrukim odgodama ročišta, premda u okviru rokova koji omogućavaju nastavak postupanja, obezvrjeđuje se svrha toga pravila i poništava učinak načela neposrednosti.¹¹⁰ U sadašnjem normativnom modelu nije predviđena zabrana iznošenja novih dokaza, međutim takve postupke, ukoliko nisu posljedica raspravne situacije, trebalo bi tretirati kao odugovlačeće postupanje.¹¹¹

Dokazna građa ovisi o dispoziciji suda koji odlučuje koji će dokazi biti izvedeni. Učinkovitost postupka ovisi o kvalitetnom odabiru dokazne građe, što od suda zahtijeva

¹⁰⁸ Ukidanje pripremnog ročišta za kaznena djela za koja je predviđena kazna zatvora u trajanju do 15 godina ne uvažava značaj takva ročišta za sveukupnu ekonomičnost postupka.

¹⁰⁹ Na pripremnom ročištu državni odvjetnik iznosi dokaze na kojima zasniva optužnicu (čl. 375. st. 2. ZKP-a). Stranke i oštećenik obrazlažu dokazne prijedloge koje namjeravaju izvesti na glavnoj raspravi i izjašnjavaju se o prijedlozima suprotne strane i oštećenika (čl. 377. st. 1. i 2. ZKP-a).

¹¹⁰ Izvan slučajeva predviđenih u ovom Zakonu rasprava će se odgoditi rješenjem vijeća ako se u tijeku rasprave utvrdi da je optuženik raspravno nesposoban ili ako postoje druge smetnje da se rasprava uspješno provede (čl. 406. st. 1. ZKP/11). Rasprava mora iznova početi i svi se dokazi moraju ponovno izvesti ako se rasprava drži pred drugim predsjednikom vijeća. Isto vrijedi i u slučaju da je odgoda trajala dulje od tri mjeseca (čl. 407. st. 3. ZKP/11).

¹¹¹ Vidjeti razmatranja u predmetu *Punzelt protiv Češke*, zahtjev br. 31315/96, presuda od 25. 4. 2000.

prepoznavanje nedopuštenih, nevažnih, neprikladnih i odugovlačećih dokaznih prijedloga.¹¹²

Sud ima na raspolaganju efikasne mehanizme za sprečavanje eventualnih zlouporaba koje onemogućuju dovršetak postupka u razumnom roku te ga ta mogućnost dovodi u poziciju najodgovornijeg sudionika kaznenog postupka.¹¹³ Postojeće mehanizme potrebno je usavršavati i prilagođavati, međutim i u okviru postojećih mogu se postići znatna poboljšanja. Zakonodavnom intervencijom trebalo bi regulirati rok za odlučivanje povodom pravnog lijeka podnesenog na odluku kojom se odlučuje o prijedlogu za izdvajanje nezakonitih dokaza budući da su takva postupanja često neprihvatljivo dugotrajna.

Odgovoran pristup u planiranju ročišta, uz mehanizme koji sudu stoje na raspolaganju u cilju discipliniranja ostalih sudionika postupka, trebao bi rezultirati dovršenjem postupka u prihvatljivom roku. Ukoliko međutim neefikasnost postupanja dovede do povrede prava na suđenje u razumnom roku, tada je potrebno na učinkovit način pristupiti reparaciji počinjene povrede.

Postojeći model zaštite prava na suđenje u razumnom roku ne predstavlja adekvatni odgovor na problem neprihvatljive dugotrajnosti vođenja postupaka te ga je potrebno uskladiti sa standardima ESLJP-a.

Pri razmatranju osnovanosti zahtjeva za zaštitu prava osobitu je pozornost potrebno posvetiti adekvatnosti postupanja predsjednika sudskog vijeća. Zlouporebe prava sudionika u postupku koje bi uzrokovale smetnje u vođenju postupka treba sankcionirati. Postojeći mehanizmi za discipliniranje sudionika postupka daju dostatnu mogućnost za efikasnije upravljanje raspravom.

Prikazani slučaj ne može biti ocijenjen kao primjer adekvatnog postupanja u realizaciji i zaštiti jednog od temeljnih prava i zasigurno ne omogućava promjenu percepcije javnosti, a time i povjerenja u pravosudni sustav. Prostora za poboljšanje ima u svim segmentima, kako u organizacijskim tako i u nomotehničkim, međutim temeljna je pretpostavka učinkovitosti postupanja u sposobnosti i motivaciji osoba koje upravljaju postupkom. Mehanizmi kojima se utječe na motivaciju, uz adekvatno nagrađivanje, zasigurno su i u području stegovne odgovornosti zbog neažurnosti u upravljanju postupkom.

¹¹² Takvi se dokazi odbijaju sukladno odredbi čl. 421. ZKP/11, uz obvezu obrazlaganja.

¹¹³ S obzirom na ovlasti suda može se istaknuti kako je sudac, odnosno sudsko vijeće, *dominis litis* raspravne faze kaznenog postupka.

EFFICIENCY OF THE REQUEST FOR A TRIAL WITHIN A REASONABLE TIME IN CRIMINAL PROCEEDINGS AT THE TRIAL STAGE

The right to a trial within a reasonable time often comes under the consideration of domestic and foreign authors. Particular attention is given to the effectiveness of the existing model of protection of the right to a trial within a reasonable time by applying legal recourse, that is, through the mechanism of protection of the right to a trial within a reasonable time in criminal proceedings before a county court and in access to the Constitutional Court. By analysing the procedure in the process of the protection of rights and by considering the nomenclature of the applied criteria, as well as the manner of stating the reasons for the decisions, it is possible to draw conclusions on the effectiveness of the mechanism for the protection of rights and its alignment with the views of the European Court of Human Rights. The importance of such an examination lies in the fact that proceedings before the Constitutional Court are the ultimate means of reviewing the domestic system of the protection of human rights, and are thus the verification of its effectiveness. The study focuses on the effectiveness of the mechanism at the stage of the main hearing, the central stage of the criminal procedure which, for the purposes of this paper, is examined from the preparatory hearing until the adoption and rendering of the decision. Such a narrow approach seeks to emphasise the need for effective management and to concentrate the hearings. The legitimacy of the participants' expectations in the proceedings regarding the exercise of the right to a trial within a reasonable time should be based on clear and consistent criteria, through the application of which the constitutional principle of equality of all before the law is ensured.

Keywords: criminal proceedings, hearings, trial within a reasonable time, the effectiveness of requests for the protection of the right to a trial within a reasonable time

Silvano Radobuljac, LLM, attorney-at-law from Zagreb, attending the postgraduate doctoral study programme in Legal Sciences - Criminal Law at the Faculty of Law of the University of Zagreb